

Kansallisen lapsistrategian toimeenpanosuunnitelma pääministeri Orpon hallituskaudelle

Johdanto.....	2
LAPSISTRATEGIA LYHYESTI	3
Keskeiset linjaukset	3
Strategian oikeudellinen ja yhteiskunnallinen perusta	4
Kansallisen lapsistrategian yhteys Orpon hallituskaudella toimeenpantaviin ohjelmiin ja strategioihin.....	5
Eurooppalainen lapsitakuu (European Child Guarantee)	7
LAPSISTRATEGIARYHMÄN PITKÄN AIKAVÄLIN TOIMENPITEET	7
HALLITUSKAUDEN AIKANA TOTEUTETTAVAT TOIMENPITEET	11
1. Kaikkien lasten Suomi	11
Syrjinnän ja eriarvoisuuden torjunta.....	12
Haavoittuvassa asemassa olevien lasten oikeuksien turvaaminen.....	12
Lasten suojelu väkivallalta.....	13
Lapsiasioiden koordinaatio	15
2. Hyvinvoivat ja osaavat lapset.....	15
Lasten ja perheiden hyvinvointi- ja terveystyöt	15
Varhaiskasvatus ja koulutus	16
Perheen riittävä toimeentulo sekä työn ja perheen yhteensovittaminen.....	20
Lasten läheis- ja vertaissuhteet.....	21
Lasten vapaa-aika ja harrastukset.....	21
3. Lapset osallisina yhteiskunnassa.....	24
Lapsiin kohdistuvien vaikutusten arviointi ja lapsibudjetointi.....	24
Lasten oikeus tulla kuulluksi ja saada tietoa	25
STRATEGIAN TOIMEENPANO	28
Rahoitus.....	28
Toimeenpanosuunnitelman seuranta ja arviointi.....	28

Johdanto

YK:n lapsen oikeuksien sopimus (SopS 59-60/1991) on ollut Suomessa laintasoisena voimassa vuodesta 1991 alkaen. Sopimuksen toimeenpanoa sopimusvaltioissa valvova lapsen oikeuksien komitea on yleiskommentissaan 5 (2003) todennut, että sopimusvaltioissa hallituksen on toimittava sopimukseen perustuvan yhdistävän, kattavan ja oikeusperustaisen kansallisen strategian pohjalta, jotta koko hallitus ja kaikki sen tasot edistäisivät ja kunnioittaisivat lapsen oikeuksia. Komitea on todennut, että strategia on hyväksyttävä hallinnon ylimmällä tasolla, jotta se olisi vaikutusvaltainen. Lapsen oikeuksien komitea on todennut myös, että strategia on liitettävä kansalliseen kehityssuunnitteluun ja sisällytettävä kansalliseen budjettiin, jotta se ei jää keskeisten päätöksentekoprosessien ulkopuolelle.

Kansallisen lapsistrategian valmistelu alkoi Suomessa vuonna 2018, jolloin eduskunta edellytti, että valtioneuvosto laatii kansallisen lapsistrategian (EK 34/2018 vp). Valtioneuvosto asetti 5.3.2020 kaikki eduskuntaryhmät sisältävän parlamentaarisen komitean valmistelemaan hallituskaudet ylittävää ja eri hallinnonaloja yhdistävää kansallista lapsistrategiaa. Suomen kansallinen lapsistrategia julkaistiin 23.2.2021 (Valtioneuvoston julkaisuja 2021:8).

Kansallisen lapsistrategian pitkäjänteisen toimeenpanon lisäksi kunkin hallituksen tehtävänä on laatia ja toteuttaa tarkempi toimeenpanosuunnitelma strategian linjausten toteuttamiseksi omalla hallituskaudellaan. Hallituskauden toimeenpanosuunnitelman vastuutoteuttajina toimivat eri ministeriöt yhteistyössä yhteiskunnan eri toimijoiden kanssa. Strategian tulee asettua luontevaksi osaksi ennen kaikkea valtion, aluehallinnon ja kuntien toimintaa. Toimeenpano kytketään yhtäältä hallitusohjelmaan ja toisaalta lapsistrategiaan perustuviin laajempiin periaatteellisiin tavoitteisiin.

Hallituskausittain laadittavan kansallisen lapsistrategian toimeenpanosuunnitelman lisäksi lapsistrategiaa edistää sosiaali- ja terveysministeriössä sijaitseva pysyvä lapsistrategiaryhmä. Ryhmän koordinoiva rooli kattaa koko valtioneuvoston. Lapsistrategiaryhmä huolehtii virkatyönään yli hallituskausien siitä, että lapsistrategiatyö kiinnittyy pitkäjänteisesti ja tiiviisti valtionhallinnon, hyvinvointialueiden ja kuntien strategiseen suunnitteluun ja päätöksentekoon. Lapsistrategiaryhmä toimii vahvan poikkihallinnollisesti valtioneuvoston sisällä sekä tiiviissä yhteistyössä kansalaisyhteiskunnan ja muiden lasten oikeuksien kannalta merkityksellisten toimijoiden kanssa. Lapsistrategian tavoitteena on, että perus- ja ihmisoikeusvelvoitteet huomioidaan kaikilla hallinnon aloilla ja tasoilla kattavasti ja systemaattisesti.

YK:n lapsen oikeuksien komitea antoi 2.6.2023 Suomelle suosituksia lapsen oikeuksien sopimuksen täytäntöönpanosta. Lapsen oikeuksien komitea piti myönteisenä useita Suomessa toteutettuja lainsäädännöllisiä toimia ja politiikkatoimia, kuten rikoslain seksuaalirikossäännösten uudistusta, uutta kansallista lapsistrategiaa, Istanbulin sopimuksen ja Lanzaroten sopimuksen toimeenpanosuunnitelmia sekä ihmiskaupan vastaista toimeenpanosuunnitelmaa.

Keskeisinä huolenaiheina komitea nosti esiin haavoittuvassa asemassa olevat lapset. Kiireellisinä asioina komitea nosti esiin yhdenvertaisuuden (rotusyrjintä, vihapuhe, viharikokset), lapsiin kohdistuvan väkivallan ehkäisyn, mukaan lukien seksuaalinen riisto ja hyväksikäyttö, kiusaamisen, perheestään erillään elävät lapset, vammaiset lapset (inkluusiivinen opetus, laitoshuollon vähentäminen), turvapaikanhakija-, pakolais- ja maahanmuuttajalapset ja lapsia koskevan lainkäytön (lasten tekemien rikosten ehkäisy).

Suosituksissa nousi keskeisesti esiin myös lapsen edun ensisijaisuuden toteutuminen. Suosituksia annettiin liittyen lapsivaikutusten arviointiin, työn koordinointiin, tiedonkeruuseen ja tilastoihin, resursseihin, lasten osallisuuteen, lapsikaupan ehkäisyyn, perheiden tukemiseen mm. erotilanteissa, lasten (mielen)terveyteen,

ilmastonmuutoksen vaikutukset lapsiin, lapsiperheköyhyyteen sekä maksuttomien ja edullisten harrastusten varmistamiseen. Uudempana aiheena esiin nousi lapsen suojeleminen ja oikeus yksityisyyteen digitaalisissa palveluissa.

Tämä pääministeri Orpon hallituskaudella laadittu kansallisen lapsistrategian toimeenpanosuunnitelma on järjestyksessään toinen. Toimeenpanosuunnitelma on valmisteltu lapsistrategiatyön tueksi perustetussa virkamiestyöryhmässä poikkihallinnollisena virkatyönä ja linjattu lasten, nuorten ja perheiden ministerityöryhmässä. Sekä toimeenpanosuunnitelman laadinnassa että lapsistrategian virkatehtävissä huomioidaan YK:n lapsen oikeuksien komitean Suomelle antamat suositukset. Toimeenpanosuunnitelman toimenpiteet edistävät osaltaan Suomen saamiin suosituksiin liittyviä teemoja. Suunnitelma on haluttu pitää mahdollisimman tiiviinä ja luettavana.

Toimeenpanosuunnitelman valmistelun yhteydessä järjestettiin kuulemistyöpaja 19.3.2024. Työpajaan osallistui n. 130 tahoa valtionhallinnosta, järjestöistä, kunnista ja hyvinvointialueilta.

Luonnos pääministeri Orpon hallituksen toimeenpanosuunnitelmaksi oli lausuntokierroksella avoimessa lausuntopalvelu.fi-palvelussa 18.3.-26.4.2024. Ministeriöt, kunnat, hyvinvointialueet ja järjestöt antoivat toimeenpanosuunnitelmasta yhteensä 75 lausuntoa. Kaikki lausunnonantajat katsoivat, että toimeenpanosuunnitelman toimenpiteet ovat vähintään osin linjassa lapsistrategian visioon ”luodaan aidosti lapsi- ja perhemyönteinen, lapsen oikeuksien kunnioittava Suomi”. Toimeenpanosuunnitelmaa on muokattu ja tulevia yksityiskohtaisempia työsuunnitelmia tarkennetaan lausuntopalautteen perusteella. Lausunnoista saatuja näkemyksiä huomioidaan myös lapsistrategian virkatyössä.

Toimeenpanosuunnitelma on hyväksytty valtioneuvoston yleisistunnossa 6.6.2024.

LAPSISTRATEGIA LYHYESTI

Keskeiset linjaukset

Lapsistrategialla luodaan lapsen oikeuksia kunnioittava, lapsi- ja perhemyönteinen Suomi. Lisäksi lapsistrategialla turvataan lapsia koskevien perus- ja ihmisoikeusvelvoitteiden tavoitteellinen ja johdonmukainen toteuttaminen erityisesti YK:n lapsen oikeuksien sopimuksen mukaisesti. Kansallisen lapsistrategian tarve on noussut esiin usean eri hallituksen aikana.

Strategiaa tarvitaan ennen kaikkea siksi, että 1) lapsen oikeuksien kannalta tärkeät päätökset ja linjaukset ovat usein hajanaisia eivätkä aina perustu johdonmukaisesti Suomen perus- ja ihmisoikeusvelvoitteiden kunnioittamiseen, ja sen vuoksi 2) lapsen oikeuksien toteutuminen riippuu käytännössä paljolti hänen taustastaan, perheestään ja muista vastaavista seikoista.

Strategian keskeisenä tavoitteena on luoda kestävä, johdonmukainen ja pitkäjänteinen pohja kansalliselle lapsi- ja perhepolitiikalle. Strategialla kehitetään lapsia ja perheitä koskevaa päätöksentekoa, yhteistyötä ja toimintatapoja niin, että siinä huomioidaan kaikilla hallinnon aloilla ja tasoilla kattavasti ja systemaattisesti perus- ja ihmisoikeusvelvoitteet.

Strategia perustuu kolmeen pääajatukseseen:

- 1) Strategialla luodaan aidosti lapsi- ja perhemyönteinen, lapsen oikeuksia kunnioittava Suomi.
- 2) Lapsen oikeudet ja asema vakiinnutetaan niin, että lapset huomioidaan johdonmukaisesti kaikessa poliittisessa ja tosiasiallisessa toiminnassa muiden yhteiskunnan jäsenten rinnalla ja että lapset saavat tietoa heille kuuluvista oikeuksista.
- 3) Haavoittuvassa asemassa olevien lasten asema turvataan ja heidän tarpeensa tunnustetaan paremmin.

YK:n lapsen oikeuksien sopimuksen 1 artiklan mukaan yleissopimuksessa lapsella tarkoitetaan jokaista alle 18-vuotiasta henkilöä, ellei lapseen soveltuvien lakien mukaan täysi-ikäisyyttä saavuteta aikaisemmin. Kansallinen lapsistrategia koskee siten kaikkia alle 18-vuotiaita. Lisäksi strategiassa ja sen toimeenpanossa huomioidaan laajasti perheet, joissa lapset elävät, sekä lapsuuden ja aikuisuuden nivelvaiheessa olevat nuoret aikuiset.

Strategian oikeudellinen ja yhteiskunnallinen perusta

YK:n lapsen oikeuksien sopimus (SopS 59–60/1991) on Suomea velvoittava ihmisoikeussopimus. Se määrittää ne alle 18-vuotiaille kuuluvat oikeudet, jotka sopimusvaltioiden tulee turvata eri elämän ja yhteiskunnan alueilla.

Tämä lapsistrategia on tarkoitettu toteuttamaan sopimuksen Suomelle asettamat velvoitteet. Strategia nojautuu YK:n lapsen oikeuksien sopimuksen ohella muihin Suomea koskeviin perus- ja ihmisoikeusvelvoitteisiin sekä Suomen vahvaan oikeusvaltioperinteeseen.

Strategian taustalla ovat YK:n lapsen oikeuksien sopimuksen neljä yleisperiaatetta: syrjimättömyys, lapsen edun ensisijaisuus, lapsen oikeus elämään, henkiinjäämiseen ja kehittymiseen ja lapsen osallisuus.

Kansallisen lapsistrategian yhteys Orpon hallituskaudella toimeenpantaviin ohjelmiin ja strategioihin

Pääministeri Orpon hallitusohjelman mukaisesti valmistellaan ja toimeenpannaan eri hallinnonaloilla useita eri ohjelmia ja suunnitelmia, joilla on yhtymäkohtia kansallisen lapsistrategian toimeenpanoon. Kansallisen lapsistrategian toimeenpanossa huomioidaan nämä yhtymäkohdat mahdollisimman hyvin. Erilaisia yhteiskunnallisia ilmiöitä voidaan käsitellä useammassa eri ohjelmassa mutta kuitenkin sellaisista näkökulmista, että päällekkäisyyttä vältetään. Ohjelmien yhteensovittamisessa keskeistä on sujuva tietojen vaihto eri hallinnonalojen välillä koko hallituskauden ajan.

Kansallisella lapsistrategialla ja sen toimeenpanosuunnitelmalla on vahva yhteys **valtakunnalliseen nuorisotyön ja -politiikan ohjelmaan (VANUPO)**. VANUPO on valtioneuvoston nelivuotiskausittain hyväksymä poikkihallinnollinen ohjelma, jonka tavoitteena on edistää nuorten kasvu- ja elinoloja. Nuorilla tarkoitetaan alle 29-vuotiaita. Ohjelmassa hallitus määrittelee nuorisopoliittiset tavoitteensa ja toimenpiteet niiden saavuttamiseksi.

Hallituksen tavoitteena on kääntää liikkuminen kasvuun jokaisessa ikäryhmässä, painopisteen ollessa lapsissa ja nuorissa. Tavoitteen toteutumiseksi laaditaan liikunnallisen elämäntavan ja toimintakyvyn poikkihallinnollinen **Suomi liikkeelle -ohjelma**, jossa etsitään ratkaisuja ennen kaikkea arjessa tapahtuvan liikkumisen lisäämiseksi. Suomi liikkeelle -ohjelmassa on yhteensä 16 toimenpidettä (joissa kussakin 1–3 eri toimenpidettä), joista 50 prosenttia kohdistuu suoraan lasten ja nuorten kohderyhmään. Myös suurin osa loppuista toimenpiteistä kohdistuu osittain lapsiin ja nuoriin.

Hallitus on ohjelmassaan sitoutunut demokratian, oikeusvaltion ja ihmisoikeuksien kunnioittamiseen. Hallitus on sitoutunut edistämään yhdenvertaisuutta ja syrjimättömyyttä sekä tekemään työtä rasismien torjumiseksi. Tähän työhön hallitus haluaa sitouttaa koko suomalaisen yhteiskunnan. Valtioneuvoston **tiedonannolla yhdenvertaisuuden, tasa-arvon ja syrjimättömyyden edistämiseksi** (31.8.2023) on yhteisiä tavoitteita lapsistrategian kanssa. Tiedonannossa kuvattuja toimia konkretisoidaan edelleen erillisellä valtioneuvoston kansliassa valmisteltavalla toimenpideohjelmalla, jossa tiedonannon kirjauksia täsmennetään. Toimenpideohjelma on jatkoa aiemmalle Yhdenvertainen Suomi -toimintaohjelmalle.

Hallitusohjelman linjausten mukainen poikkihallinnollinen **kansallinen ohjelma demokratian ja osallistumisen edistämiseksi** on valmisteilla. Ohjelman erityisenä tavoitteena on äänestysaktiivisuuden edistäminen ja lasten ja nuorten osallisuuden vahvistaminen. Lisäksi ohjelmalla on tarkoitus edistää demokratia- ja ihmisoikeuskasvatuksen hyvien käytäntöjen kehittämistä sekä vahvistaa hyvän keskustelun ja mielipiteen vaihtamisen kulttuuria yhteiskunnassa jo lapsesta lähtien perustuslaillinen sanan- ja mielipiteenvapaus turvaten. Hallitusohjelmassa linjataan myös, että nuorten osallisuutta ja alueellista

yhdenvertaisuutta edistetään muun muassa vahvistamalla nuorisovaltuustojen asemaa kunnissa ja hyvinvointialueilla.

Kansallista luonnon monimuotoisuusstrategiaa ja siihen liittyvää toimintaohjelmaa valmistellaan ympäristöministeriön johdolla ja se hyväksyttäneen alkuvuodesta 2024. **Keskipitkän aikavälin ilmastosuunnitelmaa** valmistellaan vuoden 2024 aikana ja lapsia tullaan kuulemaan myös ympäristöministeriön johdolla tapahtuvassa valmistelussa.

Kansallinen mielenterveysstrategia julkaistiin vuonna 2020 (Sosiaali- ja terveysministeriön julkaisuja 2020:6). Mielenterveysstrategian tavoitteena on turvata mielenterveytyön jatkuvuus ja tavoitteellisuus vuoteen 2030 asti. Strategian lähtökohtana on mielenterveyden kokonaisvaltainen huomioiminen yhteiskunnassa ja sen toimialoilla ja tasoilla. Mielenterveysstrategian yhteydessä valmisteltiin itsemurhien ehkäisyohjelma, jonka toimenpiteitä toteutetaan samanaikaisesti mielenterveysstrategian toimeenpanon kanssa. Mielenterveysstrategian yksi viidestä sisällöllisestä painopisteestä on ”Lasten ja nuorten mielenterveyden rakentuminen arjessa”. Strategian mukaan lapsuus- ja nuoruusvaiheen merkitys ihmisen koko elämän hyvinvoinnin ja terveyden kannalta on tunnistettava, jotta lasten ja nuorten mielenterveyttä voidaan tukea tehokkaasti heidän arjessaan. Strategiassa on yhdeksän ehdotusta toimenpiteiksi, joilla lasten ja nuorten mielenterveyden vahvistamista edistetään. Mielenterveysstrategialla on yhteneväisiä tavoitteita kansallisen lapsistrategian kanssa, jossa linjataan myös hyvän mielenterveyden edellytyksistä osana lasten hyvinvointia.

Vuonna 2022 julkaistiin **toimintasuunnitelma köyhyyden ja syrjäytymisen vähentämiseksi** vuoteen 2030 mennessä (sosiaali- ja terveysministeriön julkaisuja 2022:15). Suomi on asettanut tavoitteekseen vähentää köyhyys- tai syrjäytymisriskissä olevien määrää 100 000 henkilöllä vuoteen 2030 mennessä. Näistä henkilöistä kolmasosan tulisi olla lapsia. Tavoitteen lähtötasona toimii vuosi 2019, jolloin Eurostatin mukaan köyhyys- tai syrjäytymisriski kosketti Suomessa 838 000 henkilöä. Kansallinen tavoite pohjautuu EU-tason yleistavoitteeseen köyhyyden ja syrjäytymisen merkittävästä vähentämisestä vuoteen 2030 mennessä. Toimintasuunnitelmassa on huomioitu myös lapsiperheköyhyys. Tämä liittyy läheisesti kansallisen lapsistrategian linjaukseen lapsiperheköyhyyden vähentämisestä.

Opetus- ja kulttuuriministeriön **toimenpideohjelma moninaisuuden edistämiseksi taiteen ja kulttuurin alalla** perustuu ministeriön asettaman työryhmän loppuraporttiin (2021). Ohjelman tavoitteena on huomioida Suomen väestön moninaistuminen kaikessa taide- ja kulttuuripoliittisessa suunnittelussa ja päätöksenteossa. Ohjelman läpileikkaavina periaatteina on edistää yhdenvertaisuuden ja tasa-arvon toteutumista, kulttuuriperinnön moninaisuuden tunnistamista ja kulttuurien välisen vuoropuhelun vahvistamista sekä kaikkien Suomessa asuvien mahdollisuutta kasvattaa tietojään ja taitojään ja niiden hyödyntämistä työssä ja vapaa-ajalla. Ohjelmaan on koottu kuusi toimenpidekokonaisuutta. Valtioneuvoston piirissä tehtävät toimenpiteet ovat tärkeä osa ohjelmaa.

Sosiaali- ja terveysministeriössä vuosille 2020–2025 laaditun **Väkivallaton lapsuus -ohjelman** ja sitä toteuttamaan laaditun **toimenpidesuunnitelman** tavoitteena on ehkäistä 0–17-vuotiaisiin lapsiin ja nuoriin kohdistuvaa henkistä ja fyysistä väkivaltaa ja seksuaaliväkivaltaa. Toimenpidesuunnitelma sisältää kansalliset tavoitteet ja 93 tutkimusnäyttöön perustuvaa toimenpidettä alaikäisiin lapsiin kohdistuvan väkivallan ennaltaehkäisyyn, haittojen minimoiminnin ja varsinaisen hoidon näkökulmista pääpainon ollessa ennaltaehkäisyssä. Suunnitelman toimeenpanoa seuraa ja ohjaa Terveyden ja hyvinvoinnin laitokseen nimetty ohjausryhmä, jonka muodostavat neljän ministeriön (STM, SM, OKM, TEM) ja 29 muun organisaation edustajat.

Oikeusministeriö asetti vuonna 2023 työryhmän valmistelemaan **nuoriso- ja jengirikollisuuden vastaista toimenpideohjelmaa**, joka hyväksyttiin valtioneuvostossa huhtikuussa 2024. Ohjelmassa tunnistetaan varhaisen puuttumisen tärkeys, mutta siinä keskitytään niihin lapsiin, joilla on jo tunnistettua rikollista käyttäytymistä. Nuoriso- ja jengirikollisuuden vastainen toimenpideohjelma liittyy läheisesti etenkin kansallisen lapsistrategian Ankkuritoiminnan poikkihallinnollisen kehittämisen toimenpiteeseen ja

tarpeeseen kehittää pitkäaikaisempaa ja intensiivisempää tukea rikos- ja päihdekierteestä irrottautuville nuorille moniammatillisessa yhteistyössä hyvinvointialueilla ja kunnissa.

Vammaisten henkilöiden oikeuksien neuvottelukunnan VANE:n johdolla laaditaan **YK:n vammaissopimuksen kansallista toimintaohjelmaa** vuosille 2024 - 2027. Ohjelmassa on etenkin lasten ja nuorten osallisuuden osalta yhteneväisyyksiä kansallisen lapsistrategian tavoitteiden kanssa.

Ihmiskaupan vastaisen työn koordinaation poikkihallinnollisesti koordinoimassa **ihmiskaupan vastaisessa toimintaohjelmassa** tullaan huomioimaan myös lapsiin ja nuoriin kohdistuva ihmiskauppa ja sen ennaltaehkäisy.

Suomen romanipoliittinen ohjelma (Rompo3) on voimassa vuosina 2023–2030. Rompo3 perustuu EU:n strategiseen puiteohjelmaan romanien yhdenvertaisuudesta, osallisuudesta ja osallistumisesta. Rompo3-ohjelmassa on painotus romanilasten ja -nuorten oikeuksien edistämiseen Euroopan neuvoston suositusten ja Euroopan neuvoston lapsistrategian 2022-2027 mukaisesti. Pitkän tähtäimen lapsistrategia ja vuoteen 2030 voimassa oleva romanipoliittinen ohjelma tukevat toisiaan.

Eurooppalainen lapsitakuu (European Child Guarantee)

Euroopan unionin neuvosto hyväksyi 14.6.2021 suosituksen eurooppalaisesta lapsitakuusta. Suosituksen tavoitteena on ehkäistä ja torjua sosiaalista syrjäytymistä ja vahvistaa yhdenvertaisia mahdollisuuksia takaamalla lapsille heidän tarvitsemansa peruspalvelut. Lapsitakuu on osa laajaa kokonaisuutta, jota on linjattu Euroopan sosiaalisten oikeuksien pilarissa ja EU:n lasten oikeuksien strategiassa. EU:n lapsitakuun tarkoitus on tukea erityisesti haavoittuvassa asemassa olevia lapsia ja heidän perheitään ja auttaa kohdentamaan investointeja lasten hyvinvointiin. Torjumalla lapsiköyhyyttä ja edistämällä yhdenvertaisia mahdollisuuksia autetaan turvaamaan lapsen oikeuksia.

Suomessa lapsitakuun kansallista toimintaohjelmaa toteutetaan yli hallituskaudet kestävänsä kansallisen lapsistrategian ja sen toimeenpanosuunnitelmien viitekehyksessä. Jäsenmaat raportoivat komissiolle kahden vuoden välein edistymisestä suosituksen täytäntöönpanossa. Vuosia 2022–2024 koskeva raportointi toteutettiin maaliskuussa 2024.

LAPSISTRATEGIARYHMÄN PITKÄN AIKAVÄLIN TOIMENPITEET

Kansallinen lapsistrategia muodostaa pohjan pitkäjänteiselle työlle lapsen oikeuksien toteuttamiseksi Suomessa. **Lapsistrategian toimeenpano on kaksitasoista.**

Ensimmäinen taso muodostuu parlamentaarisesti valmistellusta lapsistrategiasta, joka ylittää hallituskaudet ja ohjaa strategisen ja johdonmukaisen lapsi- ja perhepolitiikan toteuttamiseen. Lapsistrategian toimeenpanosta vastaa vuonna 2023 pysyvänsä toimintona aloittanut lapsistrategiaryhmä. Sen keskeisinä tehtävinä ovat

- lapsistrategian lapsioikeusverkoston työn koordinointi ja parlamentaarisen yhteyden varmistaminen,
- lapsistrategian toimeenpano, seuranta ja raportointi
- eurooppalaisen lapsitakuun koordinaatio ja seuranta
- vahvistaa ja edistää lapsia, nuoria ja perheitä koskevaa tiedonkeruuta,
- vahvistaa ja edistää lapsen oikeuksien ja osallisuuden koulutusta,

- vahvistaa ja edistää lapsivaikutusten arviointia ja lapsibudjetointia sekä lasten osallisuutta.

Lapsistrategiaryhmän määritetyt tehtävät ovat jatkuvaa ja pitkäjänteistä työtä, jota tehdään poikkihallinnollisesti ja tiiviissä yhteistyössä valtionhallinnon, hyvinvointialueiden, kuntien, järjestöjen ja muiden sidosryhmien kanssa. Lapset ja nuoret ovat erilaisin tavoin mukana työn suunnittelussa, toimeenpanossa ja arvioinnissa.

Toinen taso muodostuu kunkin hallituksen toimikaudelleen laatimasta lapsistrategian toimeenpanosuunnitelmasta. Toimeenpanosuunnitelma valmistellaan eri hallinnonalat kattavana virkatyönä ja hyväksytään valtioneuvoston yleisistunnossa. Toimeenpanosuunnitelmassa yksilöidään tarkemmin, millä toimenpiteillä strategisia linjauksia edistetään kullakin hallituskaudella. Kaikilla toimenpiteillä on päävastuussa oleva toteuttaja, joka on mainittu ensimmäisenä. Toimenpiteiden toteuttajia ohjeistetaan läpileikkaavasti kaikessa toiminnassa huomioimaan lapsistrategian periaatteet kuten yhdenvertaisuuden ja tasa-arvon edistäminen ja lasten osallisuus. Toimenpiteistä tehdään tarkemmat työsuunnitelmat ja niiden toteutumista seurataan ja arvioidaan niin tuotosten kuin vaikutusten tasolla.

Tässä suunnitelmassa ensimmäisen tason eli lapsistrategiaryhmän jatkuvan työn suunnitelmat on esitelty ennen muita toimenpiteitä. Tarkemmat työsuunnitelmat tälle hallituskaudelle täsmentyvät työn edetessä. Toimenpiteiden suunnittelua, toimeenpanoa ja arviointia tehdään laajassa yhteistyössä kohde- ja sidosryhmien sekä lasten ja nuorten kanssa.

TP 1: Lapsi- ja perhepolitiikan poikkihallinnollinen koordinaatio

Lapsistrategiaryhmä valtavirtaistaa lapsi- ja perhenäkökulmaa sekä koordinoi ja kehittää poikkihallinnollista lapsi- ja perhepolitiikkaa ja ilmiölähtöisiä ratkaisuja valtioneuvostossa. Yhä useammin eri asioihin tai ilmiöihin liittyvien haasteiden ja ongelmien ratkaiseminen on yhteistä työtä eri julkisen hallinnon, järjestöjen ja muiden toimijoiden kanssa. Lapsistrategiaryhmä toimii erillisten päätösten nojalla myös koordinaatiotahona lapsi- ja perhepoliittisten ajankohtaisten ilmiöiden ja ongelmien ratkaisujen selvittämisessä (nk. ad hoc -tehtävät).

Tämän suunnitelman johdantoluvussa on tarkemmin avattu toimeenpanosuunnitelman yhteyttä muihin valtionhallinnon ohjelmiin ja strategioihin. Lapsistrategia luo käytäntöjä ja rakenteita eri ohjelmien yhteistyön ja koordinaation tueksi.

Toteuttava ministeriö ja yhteistyötahot: kansallinen lapsistrategia yhteistyössä relevanttien ministeriöiden, kuntien, hyvinvointialueiden, järjestöjen ja muiden sidosryhmien kanssa

TP 2: Lapsivaikutusten arvioinnin ja lapsibudjetoinnin vahvistaminen jatkuu

Lapsivaikutusten arviointi on lisääntynyt ja ymmärrys siitä on parantunut, mutta arviointi on edelleen usein pistemäistä ja monissa tilanteissa pintapuolista. Virkahenkilöt eivät myöskään usein saa riittävä tukea arviointien tekemiseen.

Lapsivaikutusten arvioinnin käyttöönoton tukemista jatketaan laatimalla syventäviä ohjeistuksia eri tilanteita varten sekä toteuttamalla koulutuksia. Luodaan malleja yhteistyössä hallinnon toimijoiden kanssa, miten lapsivaikutusten arviointi saadaan

systemaattiseksi osaksi lapsiin, nuoriin ja perheisiin vaikuttavien päätösten valmistelua ja toimeenpanon seuranta.

Lapsibudjetoinnin kehittämisessä on päästy alkuun, mutta sen laajempi käyttöönotto vaatii jatkuvaa osaamisen, rakenteiden ja toimintatapojen kehittämistä eri hallinnon tasoilla. Lapsibudjetoinnin pilotti kahdella hyvinvointialueella jatkuu vuoden 2024 ajan ja sen yhteyteen luotu hyvinvointialueiden lapsibudjetointiverkosto pyrkii hallituskaudella vakiinnuttamaan lapsibudjetoinnin käyttöönottoa erityisesti hyvinvointialueilla.

Toteuttava ministeriö ja yhteistyötahot: kansallinen lapsistrategia yhteistyössä ministeriöiden, hyvinvointialueiden, kuntien, järjestöjen ja muiden sidosryhmien kanssa

TP 3: Lapsia koskevan tietopohjan riittävyys ja käytettävyys

Lapsia koskevaa tietoa on runsaasti mutta se on hajallaan ja tästä syystä tietoa on usein vaikea hyödyntää päätöksenteon tukena. Vaikka lapsia koskevaa tietoa on paljon, siinä on myös puutteita. Erityisesti tietoa kaivataan haavoittuvassa asemassa olevien lasten hyvinvoinnista ja terveydestä. Kattavan tietopohjan kehittäminen vaatii usean eri toimijan yhteistyötä.

Lapsia koskevan tiedon tuotannon osalta vahvistetaan lapsistrategiaryhmän ja keskeisten tiedontuottajien ja muiden toimijoiden yhteistyötä ja työn koordinaatiota. Jatketaan laajan lapsitiedon tietovarannon kehittämistä. Varmistetaan tiedon jatkuvuus ja alueellisen tiedon saatavuus sekä huolehditaan riittävästä tiedontuotannosta katvealueilta. Lisäksi kartoitetaan hyödyntämättömän tiedon käytön mahdollisuuksia, koordinoidaan kyselytiedon tuottamista sekä tiivistetään tiedontuottajien yhteistyötä. Erityistä huomiota kiinnitetään tiedonkeruun ja –tuottamisen eettisiin kysymyksiin.

Toteuttava ministeriö ja yhteistyötahot: kansallinen lapsistrategia laajassa yhteistyössä muiden toimijoiden kanssa, esimerkiksi THL, lapsiasiavaltuutettu, Itla, Tilastokeskus

TP 4: Lasten yhdenvertaisuus ja eriarvoistumisen ehkäisy erityisesti haavoittuvassa asemassa ja syrjinnälle alttiiden lapsi- ja nuorisoryhmien osalta

Lasten, nuorten ja perheiden hyvinvoinnin ja oikeuksien toteutumisen kehitys on kaksijakoista. Suurin osa lapsista ja nuorista voi edelleen hyvin, mutta kasvavalla joukolla lapsia ja nuoria on merkittäviä hyvinvoinnin haasteita. Palvelujärjestelmä ei pysty aiemmalla tavalla vastaamaan monimuotoisiin ja kasvaneisiin tuen tarpeisiin.

Lapsistrategian toimeenpanossa tehdään edelleen näkyväksi kaikessa yleisesti lapsia tai lapsiryhmiä koskevassa päätöksenteossa haavoittuvassa asemassa olevien lasten tarpeet. Lasten yhdenvertaisuuden edistäminen on läpileikkaava tavoite kaikelle lapsistrategian osana tehtävälle työlle ja se huomioidaan kaikissa toimeenpanosuunnitelman toimenpiteissä.

Toimeenpanossa kehitetään yhdessä muiden toimijoiden kanssa keinoja tunnistaa ja ratkaista lasten ja nuorten kasvuympäristön muuttuvia, eriarvoistumiseen liittyviä haasteita. Toimeenpanossa kiinnitetään huomiota myös rakenteellisen syrjinnän eri muotoihin.

Eurooppalaisen lapsitakuun kansallisen toimintasuunnitelman toimeenpanoa jatketaan ja seurataan. Täsmennetään lasten hyvinvoinnin toteutumista kuvaavat seurantaindikaattorit. Tässä hyödynnetään Tilastokeskuksen osana lapsistrategian toteutusta tekemää työtä sekä

tehdään yhteistyötä myös lapsiasiavaltuutetun ja Itsenäisyyden juhluvuoden lastensäätiön (Itla) kanssa.

Toteuttava ministeriö ja yhteistyötahot: kansallinen lapsistrategia laajassa yhteistyössä muiden toimijoiden kanssa.

TP 5: Kuntien ja hyvinvointialueiden strategia- ja ohjelmatyön tukeminen ja yhteensovittaminen

Lapsistrategialla on rooli julkisen hallinnon kaikkien tasojen ja alojen sitouttamisessa lapsen erityisen aseman huomioon ottamiseen ja lapsen oikeuksien edistämiseen. Lapsistrategiatyö kiinnittyy valtion, kuntien ja hyvinvointialueiden strategioihin ja ohjelmiin.

Lapsistrategiaryhmä tukee lasten erityisen aseman ja oikeuksien toteuttamisen edistämistä kuntien ja hyvinvointialueiden strategia- ja ohjelmatyössä sekä johtamisessa.

Lasten ja nuorten hyvinvoinnin, terveyden ja turvallisuuden edistämisen toimintaympäristö muuttui merkittäväällä tavalla 1.1.2023. Sosiaali- ja terveydenhuollon sekä pelastustoimen palveluiden järjestämisvastuu siirtyi kunnilta hyvinvointialueille, mutta sivistys- ja nuorisotoimi jäivät kuntien järjestämisvastuulle. Kuntien ja hyvinvointialueiden sekä muiden keskeisten toimijoiden yhteistyön toimivuutta uudessa palvelurakenteessa on tärkeää tukea ja vahvistaa. Tämä tarkoittaa esimerkiksi lapsia ja nuoria koskevien lakisääteisten suunnitelmien yhteensovittamista.

Tarkoituksena on virtaviivaistaa kuntien ja hyvinvointialueiden yhteistyötä lasten ja nuorten hyvinvoinnin vaikuttavaksi tukemiseksi. Tässä työssä huomioidaan hallitusohjelman tavoitteet ja poikkihallinnollinen yhteistyö esimerkiksi sosiaali- ja terveydenhuollon, sivistystoimen, liikuntatoimen ja nuorisotyön yhdyspinnoilla.

Toteuttavat ministeriöt: kansallinen lapsistrategia, STM, OKM, TEM, OM, SM, VM yhdessä kuntien, hyvinvointialueiden, järjestöjen ja muiden sidosryhmien kanssa.

TP 6: Lapsen oikeuksista ja lapsistrategiasta viestiminen sekä lapsen oikeuksien koulutukset

Tietämys lapsen oikeuksista on vahvistunut lapsen oikeuksien sopimuksen toimeenpanon ja lapsistrategian toteutuksen myötä. Lapsen oikeudet tunnetaan kuitenkin usein edelleen vain pintapuolisesti, ja eri oikeuksia tarkastellaan irrallaan toisistaan. Lapsistrategian toimeenpanossa jatketaan tehokasta viestintää, joka kohdistuu sekä lapsen oikeuksien, että lapsistrategian linjausten ja toimenpiteiden tunnetuksi tekemiseen.

Osana lapsistrategian toimeenpanoa on toteutettu lapsen oikeuksien verkkokoulutuskokonaisuus lasten ja nuorten kanssa työskenteleville eri alojen ammattilaisille. Lapsistrategian toimeenpanossa koulutuskokonaisuutta päivitetään ja siihen toteutetaan tarpeenmukaisesti uusia koulutusmoduuleita. Lisäksi on toteutettu lapsille ja nuorille itselleen tietoaaineistoja lapsen oikeuksista. Tätä jatketaan lapsistrategian toimeenpanossa huomioiden erityisesti haavoittuvassa asemassa olevat ja syrjinnälle alttiit lapsiryhmät, kuten vammaiset, maahan muuttaneet sekä seksuaali- ja sukupuolivähemmistöihin kuuluvat lapset.

Toteuttava ministeriö ja yhteistyötahot: kansallinen lapsistrategia, lapsen oikeuksien viestintäverkosto, hyvinvointialueet, kunnat, järjestöt ja muut sidosryhmät

Lapsen oikeuksien sopimuksen myötä lasten näkemysten kuuleminen ja huomioon ottaminen on vahvistunut Suomessa. Mahdollisuus vaikuttaa ei toteudu yhdenvertaisesti eri lapsiryhmien välillä. On tärkeää varmistaa, että kaikille lapsille tarjotaan mahdollisuus esittää näkemyksensä ilman minkäänlaista syrjintää.

Lapsistrategian toimeenpanossa edistetään edelleen pysyvien rakenteiden luomista lasten ja nuorten kuulemiselle valtionhallinnossa, kunnissa ja hyvinvointialueilla. Työssä vahvistetaan eri-ikäisten ja eri taustaisten lasten ja nuorten näkemysten selvittämistä ja keskitytään erityisesti eri tavoin haavoittuvassa asemassa olevien lasten ja nuorten osallisuuden vahvistamiseen. Samalla tuodaan esille lasten osallistumisen ja kuulemisen eettisiä periaatteita ja toimintatapoja sekä pyritään toteuttamaan toisen kerran osallistavan budjetoinnin malli, jossa lapset ja nuoret ideoivat ja äänestävät, kuinka lasten oikeuksia voidaan edistää valtakunnallisesti.

Toteuttava ministeriö ja yhteistyötahot: kansallinen lapsistrategia, muut ministeriöt, lasten ja nuorten vaikuttajaryhmät, oppilaitokset, järjestöt.

HALLITUSKAUDEN AIKANA TOTEUTETTAVAT TOIMENPITEET

Tästä alkaa hallinnonalojen tälle hallituskaudelle laatimien toimenpiteiden esittely. Jokaisen alaotsikon alla on pohjustava kuvaus ja linjaus kansallisesta lapsistrategiasta ja niiden jälkeen toimenpiteitten esittely.

1. Kaikkien lasten Suomi

Strategian visiona on Suomi, jossa lapsen oikeudet toteutuvat täysimääräisesti ja yhdenvertaisesti yhteiskunnan kaikilla osa-alueilla. Tuossa visiossa yhteiskunnan kaikkien sektoreiden toimijat tunnistavat lapsen oikeuksien merkityksen ja lapsi- ja perhemyönteisen yhteiskunnan arvon. Vision mukainen Suomi tehdään yhdessä.

Lapsen oikeuksia kunnioittava Suomi on kaikkien lasten Suomi. Siinä Suomessa lapsen oikeuksien toteutuminen ei riipu hänen syntyperästään, perhetaustastaan tai muista piirteistään. Lapsen oikeuksia aidosti kunnioittavassa yhteiskunnassa huomioidaan lasten moninaisuus ja lasten erilaiset tilanteet ja tarpeet samalla kuin turvataan kunkin lapsen oikeus tulla kohdelluksi iän ja kehitystason mukaisesti omana itsenään.

Lapsen oikeuksia kunnioittavassa Suomessa lapsiin ja perheisiin vaikuttava toiminta nojautuu suunnitelmalliseen lapsi- ja perhepolitiikkaan sekä lapsen oikeuksien toteuttamiseen kaikessa poliittisessa toiminnassa. Vision mukaisessa yhteiskunnassa varmistetaan, että toiminnan vaikutukset lapsiin arvioidaan huolellisesti ja että lapsia koskeva päätöksenteko perustuu laadukkaaseen tietoon ja asianmukaiseen harkintaan. Siinä Suomessa toteutuvat sukupolvien välinen oikeudenmukaisuus ja lasten oikeus osuuteen yhteiskunnan voimavaroista.

Vahva ja resilientti yhteiskunta on olennaisessa asemassa muutoksiin, kriiseihin ja poikkeusoloihin vastaamisessa. Lapsen oikeuksia kunnioittavassa Suomessa tuetaan lasten, perheiden ja yhteisöjen

voimavaroja ja kriinkestävyyttä ja turvataan lapsen oikeudet hyvin vaikeissakin olosuhteissa. Vision mukainen Suomi vastaa myös tulevaisuuden haasteisiin taitavasti ja lapsen oikeuksia kunnioittaen.

Syrjinnän ja eriarvoisuuden torjunta

Kansallisen lapsistrategian linjaus:

Edistetään suunnitelmallisin toimin lasten yhdenvertaisuutta. Kerätään ja hyödynnetään tietoa hyvinvointieroista ja niiden syistä, ja ryhdytään toimiin hyvinvointierojen kaventamiseksi mahdollisimman vaikuttavin ja lapsen oikeuksia kunnioittavin tavoin. Varmistetaan, että erilaiset palvelut, tukimuodot ja osallisuuden kanavat ovat yhdenvertaisesti ja syrjimättömästi saatavilla kaikille lapsille. Kehitetään saavutettavuutta ja erilaisia tietoyhteiskunnan toimintamuotoja lapsilähtöisesti ja lasten moninaisuus huomioiden.

TP 8: Verkkokoulutus häirinnän ja syrjinnän vaikutuksista sekä niiden ennaltaehkäisystä ja torjunnasta

YK:n lapsen oikeuksien komitea on antanut Suomelle suositukset YK:n lapsen oikeuksien sopimuksen täytäntöönpanosta. Suositusten mukaan Suomen tulisi muun muassa tehostaa syrjinnän, kuten rotusyrjinnän, vihapuheen ja viharikosten, torjuntaa. THL:n kouluterveyskyselyn 2023 tuloksien mukaan syrjintään liittyvät kokemukset ovat yleistyneet.

Lisäksi oikeusministeriön koordinoiman EU-rahoitteisen Vertaisina vihaa vastaan -hankkeen aikana on havaittu, että erityisesti lasten ja nuorten kanssa työskentelevät ammattilaiset tarvitsevat työkaluja lapsiin ja nuoriin kohdistuvaan häirintään ja syrjintään puuttumiseen. Lasten parissa toimiville ammattilaisille suunnattu verkkokoulutus lapsiin ja nuoriin kohdistuvista häirinnästä ja syrjinnästä osana yhdenvertaisuuslain toimeenpanoa. Koulutuksen tarkoituksena on lisätä lasten parissa toimivien ymmärrystä kyseisistä ilmiöistä sekä antaa käytännön työkaluja syrjinnän ja häirinnän ennaltaehkäisyyn ja torjuntaan. Koulutuksessa annetaan osallistujille konkreettisia työkaluja aiheen käsittelemiseen lasten ja nuorten kanssa sekä yhdenvertaisuussuunnittelun tueksi varhaiskasvatuksessa ja oppilaitoksissa. Osallistujilla on koulutuksen jälkeen myös paremmat valmiudet kohdata häirinnän tai syrjinnän kohteeksi joutunut lapsi tai nuori.

Toteuttava ministeriö ja yhteistyötahot: OM, yhteistyössä mahdollisesti SM, THL, OPH, yhdenvertaisuusvaltuutettu

Haavoittuvassa asemassa olevien lasten oikeuksien turvaaminen

Kansallisen lapsistrategian linjaus:

Otetaan haavoittuvuus kattavasti huomioon ennaltaehkäisevässä työssä, korjaavissa toimenpiteissä ja palveluissa sekä oikeusturvajärjestelmissä. Lisätään ennaltaehkäisevää työtä sekä varhaista tukea ja puuttumista. Lisätään toimia erityisen haavoittuvassa asemassa olevien lasten oikeuksien toteuttamiseksi.

Vahvistetaan moniammatillisen työn tapoja ja yhteistyön rakenteita lasten ja perheiden yksilölliset tarpeet huomioiden. Huomioidaan perheiden tukemisessa nykyistä suunnitelmallisemmin niihin kuuluvien ja lähipiirissä olevien lasten asema ja oikeudet. Kehitetään tapoja tunnistaa ja huomioida sekä rakenteellisen

syrynnän vaikutuksia että tilannekohtaista haavoittuvuutta lasten asemassa. Tunnistetaan lapsen olosuhteissa erilaiset haavoittuvuutta lisäävät seikat ja niiden kasautuminen.

TP 9: Haavoittuvassa asemassa olevien lasten ja nuorten ravitsemus

Suomesta puuttuu tieto haavoittuvassa asemassa olevien nuorten ravitsemuksesta. Tutkimustieto sosiaalisten, taloudellisten ja muuten haavoittavien tilanteiden, kuten lapsiperheköyhyyden, ruokaturvan heikkenemisen tai mielenterveyden haasteiden, yhteydestä lasten ja nuorten ravitsemukseen auttaa kohdentamaan toimenpiteitä paremmin. Heikko ravitsemus vaikuttaa kasvuun ja kehitykseen sekä altistaa useille sairauksille ja lihomiselle. Ongelmat on tärkeää havaita ajoissa, jotta niihin voidaan vaikuttaa.

Tavoitteena on tiedon kerääminen koulutuksen ja työelämän ulkopuolella olevien 12–18vuotiaiden (esim. valtion koulukodit, sosiaalihuollon asiakkaat) ruoankäytöstä ja ravinnonsaannista kahdella edeltävän vuorokauden ruoankäyttöhaastattelulla osana valtakunnallista nuorten ravitsemustutkimusta. Kokonaisruokavaliota mittaamalla pystymme vertaamaan nuorten ravitsemusta suosituksiin ja arvioimaan ruokavalion kokonaisuutta terveellisyyden, ruokaturvan ja kestävyden näkökulmasta.

Toteuttava ministeriö ja yhteistyötahot: STM, yhteistyössä MMM ja THL

TP 10: Ankkuritoiminnan poikkihallinnollinen kehittäminen

Alle 18-vuotiaiden tekemien rikosten määrä on kasvanut ja hallitusohjelmassa tunnistetaan nuoriso- ja jengirikollisuuden lisääntyminen vakavaksi ongelmaksi. Tähän liittyen on sitouduttu ottamaan käyttöön tarvittavat keinot rikollisuuden ennalta estämiseksi ja torjumiseksi. Tämän toteuttamiseksi tarvitaan moniammatillista otetta.

Ankkuritoiminnassa puututaan nuorisorikollisuuteen ja sen uhkaan monella eri tasolla. Moniammatillisella työllä voidaan tehokkaasti vaikuttaa rikollisuuteen ennalta ehkäisyyn ja varhaisen puuttumisen keinoin. Ankkuritoiminnan kehittäminen on myös kirjattuna hallitusohjelmaan.

Ankkuritoiminta on yksi tärkeä väline nuorten rikolliseen ja väkivaltaiseen käyttäytymiseen sekä päihteiden käyttöön puuttumiseen ja syrjäytymisen ennalta ehkäisyyn varhaisessa vaiheessa, ennen kun ongelmat kerääntyvät ja muodostuvat toimintamalleiksi. Toiminnalla tavoitetaan vuositason noin 7 000 rikoksilla, päihteillä tai häiriökäyttäytymisellä oireilevaa, syrjäytymisvaarassa olevaa lasta ja nuorta, ja toiminta on valtakunnallista. Toimenpide mahdollistaisi ankkuritoiminnan vahvistamisen ja kehittämisen poikkihallinnollisesti. Tämä sisältää ankkuritoimijoille toteutettavan peruskoulutuspaketin valmistelun, ankkuritoiminnan koordinaation lisäämisen, ankkuritoimijoiden yhteisen alustan ja tarvittavien materiaalien edelleen kehittämisen sekä tietämyksen levittämisen ankkuritoiminnasta sekä toimintaan liittyvistä ajankohtaisista ilmiöistä ja niiden vaikutuksista.

Toteuttava ministeriö ja yhteistyötahot: SM, yhteistyössä STM, OKM

Lasten suojelu väkivallalta

Kansallisen lapsistrategian linjaukset:

Jokaisella lapsella on ehdoton oikeus elämään ja suojeluun kaikilta väkivallan muodoilta. Jatketaan lapsiin kohdistuvan väkivallan vastaista työtä. Vahvistetaan vanhemmuustaitoja ja vanhemmuuden tukea niin, että lapsille haitallisille kasvatustavoille löydetään aitoja, lapsen oikeuksia ja lapsen erityisasemaa kunnioittavia vaihtoehtoja. Vakiinnutetaan työtapa ja väkivallan ja häirinnän ehkäisemiseksi ja varhaiseksi puuttumiseksi.

Kiinnitetään erityistä huomiota digitaalisessa ympäristössä tapahtuvaan väkivaltaan ja häirintään sekä digitaalisessa ympäristössä levitetävään väkivaltaiseen materiaaliin. Kehitetään turvataitoja ja digitaalisia taitoja vahvistavia kasvatustavoille ja opetusta.

Ryhdytään suunnitelmallisiin toimiin väkivaltaa tai häirintää kokeneiden lasten palvelujen vahvistamiseksi ja panostetaan lapsikaupan ja muun ihmiskaupan vastaiseen työhön laajasti eri hallinnonaloilla. Kehitetään tapoja tunnistaa väkivaltaa ja kaltoinkohtelu mahdollisimman varhaisessa vaiheessa niin, että lapsi pääsee häntä tukevien palvelujen piiriin heti niitä tarvitessaan. Torjutaan lapseen kohdistuvan väkivallan uhka ja kehitetään valmiuksia erilaisiin väkivalta- ja kaltoinkohtelutilanteisiin puuttumiseen. Etsitään tehokkaita, moniammatillisia ja monialaisia menetelmiä lasten väkivaltaisen käyttäytymisen ehkäisemiseksi. Turvataan lastensuojelun mahdollisuudet vaativan sijaishuollon toteuttamiseen ja osallistetaan ja tuetaan perheitä työssä lasten auttamiseksi.

TP 11: Lapsiin kohdistuvan väkivallan vastaisen työn kokonaisuus

Väkivallaton lapsuus -toimenpidekokonaisuus sekä lapsiin kohdistuvan seksuaaliväkivallan vastaisen nk. Lanzaroten sopimuksen sekä perheessä tapahtuvan ja naisiin kohdistuvan väkivallan vastaisen nk. Istanbulin sopimuksen kansalliset toimeenpanosuunnitelmat päättyvät vuoteen 2025. Vuoden 2024 syksyllä aloitetaan uusien toimenpidekausien suunnittelu. Suomeen tehdään vahva lapsiin kohdistuvan väkivallan vastaisen työn kokonaisuus. Kokonaisuudessa huomioidaan myös edellä mainittujen sopimusten velvoitteet, pyrkien välttämään päällekkäistä työtä sekä vahvistamaan, että eri toimijat toimivat yhteistyössä ja samoihin tavoitteisiin tähdäten.

Suunnitelmat sovitetaan yhteen ja niissä huomioidaan kansallisen lapsistrategian kannalta olennaiset näkökulmat. Tämä varmistetaan sillä, että kansallinen lapsistrategia osallistuu uusien suunnitelmien laadintaan.

Toteuttava ministeriö ja yhteistyötahot: STM, THL, kansallinen lapsistrategia ja muut sidosryhmät

TP 12: Selvitys vanhempien eron jälkeisistä ns. vaativista erotilanteista sekä palvelujärjestelmästä

Joissakin vanhempien eroamisen ja erillään asumisen tilanteissa esiintyy vakavia ja/tai pitkäaikaisia, lapsen elämässä näkyviä haasteita. Viranomais- ja ammattilaistoimijoita saattaa lapsen ympärillä olla lukuisia, mutta kenelläkään ei ole tilanteesta kokonaiskuvaa eikä lainsäädännön mahdollistamia keinoja tilanteen vakauttamiseksi välttämättä käytetä. Toisaalta sääntely haasteelliseen tilanteeseen puuttumisen, tiedonvaihdon ym. osalta ei välttämättä ole riittävän täsmällistä tai selkeää. Toistuvat lapseen liittyvät oikeudenkäynnit voivat olla kuormittavia ja pitkäaikaisia sekä kustannuksiltaan kalliita.

Tilanteen pitkittyminen ja monimutkaistuminen lisää usein tarvetta sosiaali- ja terveydenhuollon palveluihin ja tukeen (toimeentulotuki, lastensuojelu, psykiatrian palvelut tms.).

Toteutetaan kokoava selvitys, jossa kartoitetaan vanhempien eron jälkeisten ja erillään asumisen haasteiden ilmenemismuotoja, mukaan lukien psyykinen väkivalta, pakottava

kontrolli, vieraannuttaminen, eronjälkeinen häirintä sekä taloudelliseen toimeentuloon vaikuttavat haasteet.

Selvitetään, miten lasten suojeleminen väkivallalta vanhempien erotilanteissa ja eron jälkeen toteutuu, sekä millaisia haasteita eri palveluiden (ml. lapsen huoltoon, asumiseen/tapaamisiin ja elatukseen liittyvä päätöksenteko) yhteensovittamisessa ilmenee. Huomioidaan mm. sosiaali- ja terveydenhuollon yhteistoiminta-alueilla toteutettujen OT-pilottien tuottamat kokemukset ja tieto vaativista erotilanteista, samoin kuin ilmiöön liittyvä järjestöjen erityisosaaminen.

Selvityksessä nostetaan esiin konkreettisia kehittämistarpeita lapsen asioista sopimisen ja päätöksenteon järjestelmän järjestelmän sekä siihen liittyvien palvelujen kehittämiseksi. Lapsen huoltoon, tapaamisiin ja elatukseen liittyvän sopimisen sekä päätöksenteon järjestelmän toimivuutta on aiheellista tarkastella myös julkistalouden näkökulmasta.

Toteuttava ministeriö ja yhteistyötahot: Päävastuussa STM, kutsutaan myös OM Yhdenvertaisuusvaltuutettu on valmis osallistumaan esim. selvityksen ohjaustyöhön.

Lapsiasioiden koordinaatio

Lapsistrategian tehtäviin kuuluu lapsiasioiden poikkihallinnollinen koordinaatio valtionhallinnossa. Lisäksi lapsistrategiatyön tulee kiinnittyä kiinteästi hyvinvointialueiden ja kuntien lapsia koskeviin strategioihin ja ohjelmiin. Tähän liittyvä toimenpide on kuvattu tämän suunnitelman alussa.

2. Hyvinvoivat ja osaavat lapset

Lapsi- ja perhemyönteinen Suomi investoi lasten ja perheiden hyvinvointiin. Hyvinvointia tukevat perheiden riittävä toimeentulo, toimiva työn ja perhe-elämän yhteensovittaminen, hyvät julkiset palvelut ja toimintaedellytykset paikallisella ja alueellisella tasolla sekä aktiivinen kansalaisyhteiskunta. Vision mukaisessa Suomessa laadukas, yhdenvertainen ja monipuolinen varhaiskasvatus ja koulutus toteuttavat lapsen oikeutta kasvuun, kehitykseen ja oppimiseen. Lasten moninaiset elämäntilanteet ja tarpeet tunnistetaan ja väkivallan, syrjinnän ja eriarvoisuuden torjunta otetaan vakavasti. Tällainen Suomi on hyvä paikka lasten syntyä ja kasvaa.

Lasten ja perheiden hyvinvointi- ja terveystalot

Kansallisen lapsistrategian linjaus:

Kehitetään palvelujen lapsi- ja perhelähtöisyyttä, saavutettavuutta sekä matalan kynnyksen toimintamuotoja esimerkiksi perhekeskusmallin avulla. Tunnistetaan mahdollisuuksia kehittää ennakoivia ja ehkäiseviä toimintamuotoja ja varhaista tukea sekä vahvistetaan palveluja tietoon, tarpeeseen ja yksilöllisiin palvelupolkuihin perustuvalla tavalla. Tuetaan henkilöstön osaamista, hyvinvointia ja pysyvyyttä.

Turvataan jokaiselle lapselle turvallinen kasvuympäristö ja muut hyvän mielenterveyden edellytykset. Kehitetään mielenterveyspalveluja ja hyvää mielenterveyttä edistäviä työmuotoja ja käytäntöjä laajemminkin. Huomioidaan laaja-alaisesti sosiaali- ja terveystalot palvelujen nivoutuminen sivistyspalveluihin, erilaisiin hyvinvointia ja terveyttä edistäviin palveluihin, toimintoihin ja yhteisöihin. Kehitetään kolmannen sektorin edellytyksiä tukea lapsia ja perheitä palvelujärjestelmää täydentävällä tavalla.

Huomioidaan haavoittuvassa asemassa olevien henkilöiden, kuten erityistä tukea tarvitsevien lasten, palvelutarpeet. Kehitetään lastensuojelun laatua ja toimijoiden valmiuksia toteuttaa lapsen oikeuksia täysimääräisesti. Tuetaan hyvien käytäntöjen kehittämistä lastensuojelun eri toimintaympäristöissä. Huomioidaan aikuisten saamista palveluissa nykyistä suunnitelmallisemmin heidän lähipiirissään olevien lasten asema ja oikeudet. Tunnistetaan lasten erilaiset perhetilanteet ja huomioidaan nykyistä paremmin perheiden ja perhemuotojen moninaisuus.

TP 13: Adoptioeuvontaoppaan päivittäminen

Adoptiolaki (22/2012) vahvistaa lapsinäkökulmaa ja edistää lapsen edun toteutumista adoptiossa. Adoptio edellyttää aina lakisääteistä adoptioeuvontaa, jossa käsitellään adoption hakijan vanhemmuutta koskevia edellytyksiä, odotuksia, motiiveja, taloudellista tilannetta, parisuhdetta ja muita vanhemmuuteen liittyviä tekijöitä. Adoptioeuvonnalla pyritään varmistamaan adoptiolapsen turvallisuus ja etu. Laadukas adoptioeuvonta parantaa adoptiovanhempien valmiuksia adoptiovanhemmuuteen ennen adoptiota sekä tukee adoption onnistumista lapsen tultua perheeseen. Adoptioeuvontaa saavat antaa adoptioasioihin perehtyneet sosiaalityöntekijät.

Nyt käytössä oleva Opas adoptioeuvonnan antajille on vuodelta 2013 (Sosiaali- ja terveysministeriön julkaisu 2013:21), joten se on päivitettävä. Opas tarvitsee sekä sisällöllistä että teknistä päivittämistä. Päivitetty opas tullaan julkaisemaan myös ruotsiksi. Lapsen ja perheen tarpeet huomioiva adoptioeuvonta sujuvoittaa adoptioprosesseja hallitusohjelman kirjauksen mukaisesti.

Toteuttava ministeriö ja yhteistyötahot: STM, yhteistyössä OM, Adoptiolautakunta, hyvinvointialueet, adoptioeuvontaa antavat toimijat. Lisäksi päivitystyön yhteydessä kuullaan tarpeellisia tahoja.

Varhaiskasvatus ja koulutus

Kansallisen lapsistrategian linjaus:

Käännetään oppimistulokset nousuun ja vähennetään eriarvoisuutta suunnitelmallisilla ja tavoitteellisilla toimenpiteillä. Varmistetaan riittävät resurssit varhaiskasvatuksessa ja koulutuksessa. Taataan jokaiselle lapselle mahdollisuus yksilöllisiä tarpeita vastaavaan koulutukseen ja kokonaisvaltaiseen oppimiseen ja osaamisen kehitykseen. Turvataan eri lapsiryhmien asema ja huomioidaan haavoittuvuus vahvistamalla yhteisöllistä ja osallistuvaa toimintakulttuuria sekä varmistamalla toimiva inkluusio ja yksilölliset oppimispolut.

Tunnistetaan varhaiskasvatuksen merkitys osana koulutusjärjestelmää. Nostetaan varhaiskasvatuksen osallistumisastetta tuomalla laajemmin esiin varhaiskasvatuksen yksilöllistä ja yhteiskunnallista merkitystä, pienentämällä suunnitelmallisesti asiakasmaksuja ja laajentamalla maksuttomuutta. Tavoitteena pidemmällä aikavälillä on maksuton varhaiskasvatus. Parannetaan varhaiskasvatuksen laatua muun muassa turvaamalla riittävä ja korkeasti koulutettu henkilöstö sekä arvioimalla ja kehittämällä toimintaa monipuolisesti. Parannetaan varhaista perustaitojen oppimista ja vuorovaikutussuhteiden pysyvyyttä kehittämällä esiopetusta ja perusopetuksen alkuvaihetta kokonaisuutena. Nivotaan aamu- ja iltapäivätoiminta sekä kerhotoiminta tiiviimmin osaksi koulupäivää ja panostetaan toiminnan laatuun.

Turvataan edellytykset lapsen oppimiselle, kehitykselle ja koulunkäynnin tuelle sekä kasvatus- ja opetushenkilöstön työlle ja oppilas- ja opiskeluhuollon palveluille. On varmistettava monialaisen yhteistyön toteutuminen, jotta lapset ja perheet saavat riittävää kokonaisvaltaista tukea. Hyödynnetään olemassa olevia ja etsitään monialaisesti uusia keinoja koulunkäynnin keskeytymisen ja syrjäytymisen ehkäisyyn. Kiinnitetään huomiota erityisesti koulutuksen nivelvaiheisiin. Varmistetaan, että jokainen lapsi voi suorittaa perusopetuksen jälkeen vähintään toisen asteen tutkinnon. Kehitetään osaamista ja lisätään resursseja lasten hyvinvoinnin tukemiseen varhaiskasvatuksessa, koulussa ja muissa arjen yhteisöissä.

Kiusaamisen ehkäisemisen ja työrauhan edistämisen tulee olla suunnitelmallista ja jatkuvaa arjessa tapahtuvaa toimintaa. Vahvistetaan tunne- ja vuorovaikutustaitoja varhaiskasvatuksessa ja kouluissa. Kiusaamiseen puuttumiseksi ja väkivallan ehkäisemiseksi luotujen toimintamallien toimivuutta arvioidaan, hyväksi koettuja tapoja levitetään ja uusia luodaan havaittujen tarpeiden mukaan.

TP 14: Selvitys varhaiskasvatuksen yhdenvertaisuus- ja tasa-arvosuunnitelmien tueksi ja tietopohjan kartuttamiseksi

Varhaiskasvatus on palveluna keskeinen, jossa yhdenvertaisuuden toteutumisella on suuri merkitys lapsen näkökulmasta. Yhdenvertaisuuslain osittaisuudistuksen myötä varhaiskasvatuksen järjestäjillä on velvollisuus laatia yhdenvertaisuus- ja tasa-arvosuunnitelmat. Tietopohjaa yhdenvertaisuuden toteutumisen haasteista ja tarpeista ei nykyisellään juurikaan löydy, joten tarvitaan selvitys varhaiskasvatuksen yhdenvertaisuus- ja tasa-arvosuunnitelmien tueksi ja tietopohjan kartuttamiseksi. Onnistuneella suunnittelulla voidaan lisätä lasten turvallisuuden tunnetta. Selvitys tukee myös Valtioneuvoston tiedonannon (31.8.2023) toimenpiteitä 10 ja 11.

Selvityksessä kartoitetaan yhdenvertaisuuden nykytilaa ja olemassa olevia käytäntöjä varhaiskasvatuksessa sekä hahmotetaan tämänhetkisiä haasteita. Toisaalta selvitetään sitä, miten yhdenvertaisuus- ja tasa-arvosuunnitelmien käytännön jalkauttaminen ja toimeenpano ovat onnistuneet varhaiskasvatuksen arjessa. Selvitykseen sisällytetään myös hyviä käytäntöjä -osio, jonka avulla saadaan konkreettisia työkaluja yhdenvertaisuussuunnitelmien laatimiseen, toimenpiteiden valintaan sekä suunnitelmien seurantaan. Selvitys tukee siten myös varhaiskasvatuksen toimijoita uuden lakisääteisen velvollisuuden toimeenpanossa.

Toteuttava ministeriö ja yhteistyötahot: VNK, OKM

TP 15: Kehitetään varhaiskasvatuksen palveluohjausta

Petteri Orpon hallitusohjelman tavoitteena on nostaa maahanmuuttajataustaisten lasten osallistumisastetta varhaiskasvatukseen. Tämä vahvistaa maahanmuuttajataustaisten lasten suomen ja ruotsin kielen osaamista ja integroitumista suomalaiseen yhteiskuntaan sekä tukee koko perheen kotoutumista ja kielenoppimista.

Toimenpiteessä kehitetään maahanmuuttajataustaisten lasten ja perheiden varhaiskasvatuksen palveluohjausta.

Toteuttava ministeriö ja yhteistyötahot: OKM, yhteistyössä Opetushallitus

TP 16: Demokratia- ja ihmisoikeuskasvatuksen kehittäminen jatkuu

Sukupuoli, äidinkieli, perheen koettu taloudellinen tilanne sekä vanhempien koulutustaso ja ammatti vaikuttavat siihen, millaisiksi ihminen arvioi omat kykynsä vaikuttaa yhteiskuntaan. Käsitys omista kyvyistä (ns. sisäinen kansalaispätevyys) muotoutuu hyvin varhaisessa vaiheessa ja on yhteydessä muun muassa aikuisiän äänestysaktiivisuuteen ja muuhun yhteiskunnalliseen osallistumiseen. Tutkimusten mukaan koulujen demokratiakasvatus tasoittaa jonkin verran perhetaustasta johtuvia eroja nuorten sisäisessä kansalaispätevyydessä.

Toimenpiteellä vahvistetaan demokratia- ja ihmisoikeuskasvatuksen jatkumoa perusopetuksesta toiselle asteelle. Varmistetaan, että niin yleissivistävässä kuin ammatillisessa koulutuksessa annetaan riittävä tietopohja demokratiasta ja ihmisoikeuksista sekä riittävät valmiudet demokraattiseen osallistumiseen. Skaalataan ja levitetään demokratia- ja ihmisoikeuskasvatuksen hyviä toimintamalleja valtakunnallisesti kaikille peruskouluille ja toiselle asteelle. Hallitusohjelmassa linjataan, että demokratiaa, osallisuutta ja luottamusta yhteiskunnassa vahvistetaan mm. edistämällä demokratia- ja ihmisoikeuskasvatuksen hyvien käytäntöjen kehittämistä.

Toteuttava ministeriö ja yhteistyötahot: OKM, OM, Opetushallitus, koulutuksenjärjestäjät. Toimenpide tukee myös kansallisen demokratiaohjelman sekä valtakunnallisen nuorisotyön ja -politiikan ohjelman tavoitteita.

TP 17: Lasten ja nuorten turvallisuuspääoman kasvattaminen

Pelastustoimen onnettomuuksien ehkäisyn toimintaohjelman mukaisesti toimiala pyrkii lisäämään lasten ja nuorten turvallisuusosaamista. Tavoitteen mukaisesti hyvinvointialueiden pelastustoimi pyrkii tavoittamaan turvallisuuteen liittyvillä koulutuksilla lapset ja nuoret 4 kertaa 25 ikävuoteen mennessä. Koulutusten myötä lapset ja nuoret oppivat huomaamaan oman toimintaympäristön riskit ja uhat paremmin, ehkäisemään niitä ja toimimaan kriisitilanteissa oikein. Useammilla kohtaamisilla voidaan ottaa huomioon kulloiseenkin elämäntilanteeseen liittyvät olosuhteet ja vaatimukset.

Toteuttava ministeriö ja yhteistyötahot: SM, hyvinvointialueet, palokuntayhdistykset

TP 18: Tekoälysuositusten jalkauttaminen

Lapsilla on oikeus hyvinvointiin, toimijuuteen ja turvallisuuteen myös digitaalisissa ympäristöissä. Opetushallitus ja opetus- ja kulttuuriministeriö ovat laatineet tekoälysuositukset opetuksen järjestäjille vuonna 2024 osana varhaiskasvatuksen, esi- ja perusopetuksen sekä vapaan sivistystyön digitalisaation viitekehystä. Suositusten käyttöönottoa voidaan tukea osana lapsistrategian toimeenpanoa panostamalla suositusten jalkauttamiseen vuonna 2025. Jalkauttaminen toteutetaan niin, että toiminnassa huomioidaan erityisesti lasten ja nuorten toimijuus sekä tekoälyn lukutaidon kehittäminen.

Suosituksen taustalla on erityisesti generatiivisen tekoälyn käytön nopea lisääntyminen ChatGPT:n julkaisun jälkeen marraskuussa 2022. Suositusten tavoitteena on tukea opettajien ja oppijoiden osaamista tekoälyn hyödyntämiseen liittyen sekä tuottaa tietoa opettajien ajattelun kehittymisen tueksi siten, että opettaja voi edistää tekoälyn käyttöä omassa opetuksessaan ja tukea oppijoita tekoälyn hyödyntämisessä osana oppimista.

Toteuttava ministeriö ja yhteistyötahot: OKM, OPH, KAVI + tutkijoita, asiantuntijoita

TP 19: Lasten luonto-osaamisen ja luonnon arvostuksen parantaminen

Tutkimusten mukaan luontoyhteydellä on merkitystä niin lasten fyysiselle kuin henkisellevä hyvinvoinnille. Esimerkiksi lähiluonnon säännöllinen mikrobiotistutus tukee lasten vastustuskykyä ja luonnossa oleilu kohentaa mielialaa ja vähentää stressihormonien erittymistä. Tarkkaavaisuushäiriöt voivat helpottaa ja itsesäätelyä helpottaa luonnossa. Lisäksi toimiva luontoyhteys vahvistaa lapsen kykyä toimia luontoa kunnioittaen.

Tuetaan lasten ja nuorten luontotaitoja ja luontoyhteyden kehittymistä varhaiskasvatuksessa, perusopetuksessa ja toisella asteella. Vahvistetaan paikallisia mahdollisuuksia tukea luonnossa liikkumisen ja selviytymisen kansalaistaitoja informaatio-ohjauksen avulla. Kannustetaan kuntia, opetuksen ja koulutuksen järjestäjiä lisäämään ulkona oppimista ja ulos sijoitettavia, luonnonläheisiä oppimisympäristöjä varhaiskasvatukseen ja koulujen sekä oppilaitosten käyttöön.

Tuetaan luonnon virkistyskäytön huomioimisessa kasvattajien, opettajien ja kouluttajien työtä varhaiskasvatussuunnitelman, opetussuunnitelmien ja tutkintojen perusteiden toimeenpanossa ja paikallisten opetussuunnitelmien laadinnassa. Tuetaan opettajien täydennyskoulutusta, luontokoulujen verkostoja sekä oppi- ja koulutusmateriaalituotantoa koskien luonto-osaamista ja luonnon virkistyskäyttöä. Osana työtä kehitetään opettajille kohdentuvaa ilmasto-opas-sivustoa, joka on tarkoitettu luokanopettajien ja yläkoulun opettajien käyttöön.

Tuetaan Suomessa järjestettävää nuorten ympäristöhuippukokousta, jossa osallistujina myös lapsia (alle 18-vuotiaita). Huippukokous tuo näkyväksi lasten ja nuorten äänen ilmastoasioissa. Kokous on myös lasten ja nuorten suunnittelema ja toteuttama.

Toteuttava ministeriö ja yhteistyötahot: YM, ELY-keskus (Keski-Suomi), MMM, kunnat, opetuksen ja koulutuksen järjestäjät, korkeakoulut, kustantamot ja muut materiaalien tuottajat, luontokoulut, järjestöt, seurakunnat

TP 20: Lähiluonnon saavutettavuus

Suomessa lähiluonto on yhdenvertaisesti ja esteettömästi saavutettavissa kaikille huomioiden myös vammaiset lapset ja heidän perheensä. Luonnon virkistyskäytön mahdollisuudet varmistetaan ihmisten koko elämänkaaren ajalle. Alueiden käytön suunnittelussa turvataan lähivirkistysalueet. Parannetaan lähiluonnon tai viheralueiden saavutettavuutta perusopetuksessa kansallisten suunnitteluohjeiden (RT-kortit) mukaisesti siten, että esimerkiksi koulumetsä olisi osa koulun pihaa tai sen välittömässä läheisyydessä. Varhaiskasvatuksen suunnitteluohjetta (RT-kortti) kehitetään siten, että luonto- tai viheralueet olisivat osana piha-alueita tai sen välittömässä läheisyydessä.

Toteuttava ministeriö ja yhteistyötahot: YM, MMM, Rakennustietosäätiö, kunnat/opetuksen järjestäjät, Opetushallitus

TP 21: Terveiden ja hyvinvoinnin edistäminen luonnossa liikkumisen kautta

Luonnossa liikkuminen ja oleminen otetaan nykyistä vahvemmin osaksi kansanterveyden edistämistä ja hyvinvointierojen kaventamista. Keskeistä on kannustaa luonnon

virikistyskäyttöön väestöryhmiä, joilla on haasteita löytää luontoon, erityisesti lapsia, nuoria ja heikommassa asemassa olevia.

Sisällytetään luonnossa liikkumisen ja olemisen ohjaus lasten, nuorten ja perheiden palveluihin hyvinvointialueilla, kunnissa ja järjestöissä.

Toteuttava ministeriö ja yhteistyötahot: YM yhteistyössä STM, OKM, MMM, MH, THL, hyvinvointialueet, kunnat, järjestöt, seurakunnat

TP 22: Kouluruokailun ja varhaiskasvatuksen ruokailun kehittäminen

Hyvin järjestetty ruokailu kouluissa ja päiväkodeissa on tärkeä osa lasten ravitsemusta. Se edistää ruokaturvaa, hyvinvointia, oppimista, osallisuutta ja kestäviä elintapoja. Monelle lapselle koulussa tai päiväkodissa tarjotut ateriat ovat päivän ainoita lämpimiä aterioita.

Tällä toimenpiteellä kehitetään ruokailun laatua, ruokailuun osallistumista ja lasten osallistamista sekä ruokailuun liittyviä käytäntöjä ja välipalan tarjoamista. Lisäksi parannetaan ruokailun arvostusta, terveellisyyttä ja ekologisuutta sekä kehitetään tasaarvoista ja yhteisöllistä ruokailua. Keskeistä on myös ruokailuun liittyvien päättäjien ja toimijoiden, ml. perheet ja lapset, yhteistyön vahvistaminen, oppilaslähtöinen ohjaus sekä tietopohjan kehittäminen ja ruokailun tuominen osaksi paikallisia strategioita ja niiden toimeenpanoa. Hankkeessa jalkautetaan mm. koulutuksen, viestinnän ja toimintatapojen kehittämisen avulla valtion ravitsemusneuvottelukunnan suosituksia varhaiskasvatuksen ja kouluruokailun (ml. ammatillisten oppilaitosten ja lukioiden ruokailu) edistämisestä sekä hyödynnetään MMM:n kouluruokailun kehittämisohjelmaa.

Toteuttava ministeriö ja yhteistyötahot: STM, MMM, VRN, OPH, THL, kunnat ja hyvinvointialueet, järjestöt

Perheen riittävä toimeentulo sekä työn ja perheen yhteensovittaminen

Kansallisen lapsistrategian linjaus:

Sitoudutaan vähentämään lapsiperheköyhyyttä määrätietoisin toimin läpi yhteiskunnan. Lapsiperheiden riittävän toimeentulon varmistaminen ja lapsiperheköyhyyden vähentäminen nostetaan painopisteiksi sosiaaliturvan kehittämisessä.

Kehitetään yhteistyössä työelämän perhemyönteisyyttä ja tunnistetaan erilaisia työn tekemisen tapoja. Työn, opintojen ja perheen yhteensovittamisessa huomioidaan nykyistä paremmin perheiden ja perhemuotojen moninaisuus sekä koko lapsuusaika. Lisätään joustavia mahdollisuuksia perheille jakaa hoivavastuuta vanhempien ja muiden läheisten kuten isovanhempien kesken. Turvataan perheiden valinnanvapaus järjestää etenkin pienten lasten hoito kotona. Huomioidaan perheiden ja perhemuotojen moninaisuus erilaisissa suoraan tai välillisesti perheille suunnattavissa tukimuodoissa. Perheille suunnattavaa tukea kehitetään huomioimaan pikkulapsivaiheen tarpeiden lisäksi nykyistä paremmin myös muu lapsuusaika.

TP 23: Talousosaamisen vahvistaminen

Talousosaaminen vahvistaa ymmärrystä raha-asioista, edistää eettistä ja kestävää kulutuskäyttäytymistä ja tukee taloudellista hyvinvointia. Lapsuudenperheen pienituloisuus

ja vanhempien matala koulutus altistavat maksuhäiriömerkinnöille. Ylivelkaantuminen on riskinä lasten ja nuorten syrjäytymiselle myös ylisukupolvisesti.

Oikeusministeriö toteuttaa talousosaamisen kansallista strategiaa yhteistyössä alan toimijaverkoston kanssa. Laaja verkosto edistää lasten ja lapsiperheiden talousosaamista. Ministeriössä varmistetaan, että saatavilla on moniammatillisia matalan kynnyksen talousneuvontapaikkoja, joita ovat mm. talousneuvolat. Velkaantuneita lapsiperheitä autetaan saamaan taloutensa tasapainoon talousneuvonnalla ja erilaisia velkojenjärjestelykeinoja hyödyntäen. Strategian tavoitteena on myös vahvistaa lapsiperheiden kanssa työtä tekevien ammattilaisten talousosaamista ja arjen raha-asioiden tuntemusta. Lisäksi oikeusministeriö jakaa vuosittain valtionavustuksia talousosaamista edistävälle hankkeille ja tutkimukselle.

Toteuttava ministeriö ja yhteistyötahot: OM, Oikeusapu- ja edunvalvontapiirit, Suomen Pankki, Talousosaamisen toimijaverkosto

Lasten läheis- ja vertaissuhteet

Kansallisen lapsistrategian linjaus:

Turvataan lapsen oikeutta pitää yhteyttä vanhempiin, sisaruksiin ja muihin lapselle läheisiin henkilöihin eri elämäntilanteissa. Huomioidaan lapsen edun mukaisesti lapselle läheisten ja hänestä arjessa huolta pitävien aikuisten, kuten äidin, isän ja isovanhempien, merkitys.

Kehitetään määrätietoisesti toimia lasten yksinäisyyden ehkäisemiseksi ja vertaissuhteiden vahvistamiseksi. Tuetaan yhteisöllisyyttä ja vuorovaikutusta lasten arjessa, varhaiskasvatuksessa ja koulussa, vapaa-aikana ja harrastustoiminnassa. Tunnistetaan digitaalisen ympäristön merkitys lasten läheis- ja vertaissuhteiden kannalta ja vahvistetaan media- ja vuorovaikutustaitoja myös sähköisessä viestinnässä.

TP 24: Tunne- ja vuorovaikutustaitojen vahvistaminen varhaiskasvatuksessa

OKM:n rahoituksella on kehitetty vahvaan tutkimusnäyttöön perustuvia toimintamalleja ja koulutuskokonaisuuksia lasten tunnetaitojen ja osallisuuden vahvistamiseen ja kiusaamisen ennaltaehkäisyyn varhaiskasvatuksessa ja esiopetuksessa.

Toimenpiteessä kehitetään edelleen menetelmiä lasten tunne- ja vuorovaikutustaitojen vahvistamiseksi kiusaamisen ehkäisykeinona varhaiskasvatuksessa ja esiopetuksessa. Kiusaamisen väheneminen vahvistaa myös lasten turvallisuuden tunnetta. Toimenpiteen tavoitteena on tukea henkilöstön osaamista lasten tunne- ja vuorovaikutustaitojen vahvistamisessa, osallisuuden edistämisessä ja kiusaamisen ehkäisyssä.

Toteuttava ministeriö ja yhteistyötahot: OKM, Jyväskylän yliopisto, kunnat

Lasten vapaa-aika ja harrastukset

Kansallisen lapsistrategian linjaus:

Kehitetään lasten vapaa-ajan ja harrastustoiminnan toimijoiden valmiuksia toteuttaa lapsen oikeuksia toiminnassaan ja tuetaan hyvien käytäntöjen kehittämistä. Lisätään harrastustoiminnan toimijoiden pedagogista osaamista ja tietämystä lasten kehityksestä ja ikävaiheista sekä murrosiän aiheuttamista

muutoksista erityisesti fyysisen ja tunne-elämän kehityksen alueilla. Otetaan vapaa-ajan toiminnassa ja harrastuksissa vahvemmin ja läpileikkaavasti huomioon lapsilähtöisyys. Huolehditaan, että harrastus ei ole vain suorituskeskeistä tai aseta lapselle liian suuria vaatimuksia, odotuksia tai paineita. Tunnistetaan taiteen perusopetuksen merkitys osana koulutusjärjestelmää ja vahvistetaan sitä siten, että se olisi yhä useammalle lapselle mahdollista eri puolilla maata.

Turvataan lasten mahdollisuus pitkäaikaiseen harrastamiseen. Lisätään lasten hyvinvointia varmistamalla, että jokaisella lapsella on mahdollisuus häntä kiinnostavaa harrastamiseen ja mielekkääseen ja monipuoliseen vapaa-ajan toimintaan. Lisätään yhdenvertaisuutta tukevia ja tasa-arvoisia sekä maksuttomia ja mieluisia harrastusmahdollisuuksia koulupäivän yhteydessä. Tällä mahdollistetaan myös se, että kaikilla lapsilla on mahdollisuus useampaan harrastukseen. Tunnistetaan liikunta- ja kulttuurikasvatuksen merkitys sekä vapaaehtoistyön ja seuratoiminnan rooli lasten kokonaisvaltaisen hyvinvoinnin ja kehityksen tukemisessa. Kehitetään toimia, joilla turvataan lasten jaksaminen, riittävä lepo ja vapaa-aika.

TP 25: Lapsen hyvinvointi harrastuksissa: tutkimustiedon ja parhaiden käytäntöjen kokoaminen ja hyödyntäminen pilottihankkeissa

Toimenpide on jatkoa lasten harrastusten ohjaajille ja valmentajille suunnatuille koulutuskokonaisuuksille. Seuraavassa vaiheessa harrastamiseen liittyvien lapsen oikeuksien ja kokonaisvaltaisen hyvinvoinnin (uni, ravinto, muut elintavat, osallisuus, yhteisöllisyys, koulunkäynnin ja harrastamisen yhdistäminen, harrastuksen ja muun vapaa-ajan tasapaino) toteutumista edistetään keräämällä tutkimustietoa ja parhaat käytännöt. Lasten harrastamiseen liittyvä aineisto kerätään teemoista

- Millä käytännön keinoin lapsen oikeus ”lepoon ja vapaa-aikaan, hänen ikänsä mukaiseen leikkimiseen ja virkistystoimintaan sekä vapaaseen osallistumiseen kulttuurielämään ja taiteisiin (Lapsen oikeuksien sopimuksen artikla 31)” toteutuu hyvin ja miten voidaan varmistaa, ettei lapsen elämään kuuluvien eri toimintojen yhteisvaikutus vähennä hyvinvointia?
- Miten harrastus vastaa parhaiten lasten toiveisiin? Lapsella on monia toiveita harrastamiseen kuten lajissa tai alalla kehittyminen, sosiaaliset suhteet ja hyvinvointi harrastuksessa. Osa lapsista haluaa harrastaa syventyen ja pitkäjänteisesti urheilua, taidetta tai kulttuuria esimerkiksi taiteen perusopetuksessa. Osalla lapsista harjoituksia voi olla useita kertoja viikossa kuten SM-tason kilpaurheilijalla.

Tietoa ja käytäntöjä keräämällä muodostetaan välineistö harrastusten järjestäjille. Sitä hyödyntämällä lasten harrastaminen on rakennettavissa kokonaisuudeksi, jossa huomioidaan lapsen toiveet, lapsen oikeudet, iänmukainen kasvu ja kehitys sekä muut hyvinvoinnin tekijät. Lapsen mahdollisuus harrastaa haluamallaan tasolla ja tavoittein samalla voiden hyvin, pystyen käymään koulua ja ylläpitämään tärkeimpiä sosiaalisia suhteitaan on tärkeä lapsen oikeuksien asia, jota tällä toimenpiteellä edistetään käytännössä.

Toimenpiteeseen sisältyy pilottihankkeiden toteutus, jossa kerätty tutkimustieto ja käytännöt viedään harrastustoimijatasolle.

Toteuttava ministeriö ja yhteistyötahot: OKM, yhteistyössä taiteen ja kulttuurin sekä liikunnan ja urheilun toimijat, Karvi, Olympiakomitea, yliopistot ja muut tutkimuslaitokset.

TP 26: Kaikkien lasten ja nuorten harrastusmahdollisuuksien vahvistaminen

Harrastamisen hyvinvointivaikutukset lapsen kasvuun ovat moninaiset. Harrastaminen voi tarjota lapselle mm. yhteisöjä, ystäviä, mielekästä tekemistä, mahdollisuuden oppia taitoja ja luovuutta sekä liikua. Tutkimusten (esim. vapaa-aikatutkimus) mukaan vähemmistöihin kuuluvien sekä erityisesti toimintarajoitteisten ja pitkäaikaissairaiden lasten harrastaminen on muita lapsiryhmiä vähäisempää.

Matalan kynnyksen harrastustoiminnan saatavuutta lisätään ja erityistarpeisten nuorten harrastuksiin pääsyyn kiinnitetään erityistä huomiota. Vahvistetaan harrastusten saavutettavuuden tietopohjaa, erityisesti aistivammaisten ja erityistarpeisten nuorten näkökulmasta, mm. Harrastamisen Suomen mallin kehittämiseksi. Tietopohjan vahvistamiseksi tehdään selvitys/tutkimus harrastustoiminnan saavutettavuudesta, kehittämistarpeista ja esteistä.

Toteuttava ministeriö ja yhteistyötahot: OKM, yhteistyössä STM

TP 27: Lapsiin kohdistuvien epäterveellisten elintarvikkeiden markkinoinnin ohjeistus

Lapsille ja nuorille kohdistetaan sosiaalisessa mediassa ja muilla kanavilla kasvava määrä epäasiallista markkinointia ja vaikuttamista. Terveystieteen kannalta haitallisten elintarvikkeiden markkinointi epäeettisiä toimintatapoja hyödyntäen on ilmiö, jossa lasten oikeuksia ei kunnioiteta. Suomessa ei tällä hetkellä ole käytännössä mitään rajoituksia liittyen epäterveellisten elintarvikkeiden markkinointiin. Elintarvikkeiden markkinoinnista lapsille on olemassa vuonna 2004 laadittu ohjeistus, joka on vanhentunut. Aihetta käsitelleen TEAS-hankkeen raportti esittää aktiivisia toimenpiteitä lasten suojelemiseksi. Sen jälkeen elintarvikealan yritykset ovat käynnistäneet itsesäätelymekanismin, jonka toimivuudesta ei ole tietoa.

Tässä toimenpiteessä päivitetään nykytilanteen pohjalta lapsiin kohdistuvan elintarvikemarkkinoinnin ohjeistus niin että lapsia pystyttäisiin jatkossa paremmin suojelemaan. Työssä hyödynnetään EU:n elintarvikemarkkinointia käsittelevässä yhteishankkeessa tehtävää arviointia ja kehittämistyötä.

Toteuttava ministeriö ja yhteistyötahot: STM, MMM, VRN, THL (+ pyydettyä mukaan mm. kuluttajavirasto)

TP 28: Lasten ja nuorten turvallisuustietojen ja taitojen lisääminen palokuntanuorisotoiminnalla

Palokuntanuorisotoiminta on yleishyödyllistä ja sivistävää kasvatustyötä, jolla on yhteiskunnallisesti suurempikin merkitys. Harrastus antaa hyvän pohjan lasten ja nuorten turvallisuustietojen ja taitojen lisäämiseen. Toiminnalla on suuri merkitys myös pelastusalan sopimuspalokuntatoiminnan jatkuvuuden turvaamisessa, sillä iso osa palokuntanuorista on myös tulevaisuudessa pelastajia. Toimialalla panostetaan myös syrjäytymisen ehkäisyyn tarjoamalla mahdollisuuden aktiivisempaan ja yhteisölliseen harrastustoimintaan.

Tavoitteena on, että palokuntanuorisotoiminta vahvistuu. Tavoitteeseen pääseminen edellyttää harrastustoiminnan tunnettuuden lisäämistä ja palokuntanuorisotyön tekijöiden aktivoimista hiljaisemmilla alueilla.

Toteuttava ministeriö ja yhteistyötahot: SM, SPEK, palokuntayhdistykset

3. Lapset osallisina yhteiskunnassa

Lapsen oikeuksia kunnioittava Suomi tarttuu lasten esille tuomiin näkemyksiin ja varmistaa heille mahdollisuuden saada ikätasoisesti tietoa vaikeistakin aiheista. Lapset ottavat kantaa omiin arjen ympäristöihinsä ja tilanteisiinsa, ja he ovat kiinnostuneita myös yhteiskuntamme suurista, ylisukupolvisista kysymyksistä. Lapset tunnistavat muun muassa ilmastonmuutoksen keskeisen merkityksen tulevaisuudelleen sekä digitalisaation uhat ja mahdollisuudet. Lasten osallisuus on olennaisessa asemassa vision mukaisessa Suomessa.

Lapsen oikeuksia kunnioittava Suomi on demokraattinen oikeusvaltio. Se ehkäisee yhteiskunnallista polarisoitumista, tiedolla manipuloimista ja yhteisten kysymysten radikalisoitumista ja siksi se tunnistaa demokratia- ja ihmisoikeuskasvatuksen merkityksen. Keskeistä on tukea kaikkien lasten oikeutta myönteiseen tulevaisuuteen ja heidän osallisuuttaan yhteisöissä ja yhteiskunnassa.

Lapsiin kohdistuvien vaikutusten arviointi ja lapsibudjetointi

Kansallisen lapsistrategian linjaus:

Lapsiin ja perheisiin kohdistuvien vaikutusten arviointi otetaan systemaattiseksi osaksi päätöksentekoa ja toimintaa hallinnon kaikilla tasoilla, ja niitä tuetaan lapsivaikutusten arvioinnin käyttöön otossa ja toteuttamisessa. Tämä on erityisen tärkeää kuntien osalta. Vaikutusarviointien sisältö ja merkitys yksilöidään päätösten perusteluissa. Vaikutusten arviointi ulotetaan myös talousarviopäätösten valmisteluun ja seurantaan. Lapsivaikutusten arviointia ja lapsibudjetointia koskevia menettelyjä ja osaamista kehitetään yli hallituskausien laajasti.

Lapsia koskevaa tietoa kerätään johdonmukaisesti ja tiedonkeruussa olevat aukot tunnistetaan ja paikataan. Tiedon käyttöä ja analysointia kehitetään johdonmukaisesti. Tietoa hyödynnetään päätöksenteossa ja toiminnassa.

TP 29: Lapsen oikeuksien kestävyyslinkityksien analyysi

Ylisukupolvinen oikeudenmukaisuus ja kestävä yhteiskunnan rakentaminen tuleville sukupolville ovat keskeisiä kysymyksiä kestävyyshaasteiden ratkaisemisessa. Esimerkiksi ilmastonmuutos huolestuttaa lapsia ja uhkaa heidän oikeuksiaan terveelliseen ympäristöön, mutta yhtä aikaa koulutuksen eriarvoistuminen, syrjäytyminen ja lasten terveys- ja mielenterveyshaasteet voivat vaikuttaa siihen, miten ekologisiin haasteisiin voidaan tulevaisuudessa vastata ja miten Suomen sosiaalinen ja taloudellinen kestävyys kehittyy.

Toimenpiteessä tehdään hyvin laaja, ns. 360 asteen analyysi siitä, miten lasten oikeudet ja lasten ja nuorten nykyiset haasteet liittyvät 1) taloudelliseen, 2) sosiaaliseen, 3) ekologiseen, 4) inhimilliseen ja kulttuuriseen, sekä 5) turvallisuuden, demokratian ja oikeusvaltion kestävyysasteeseen. Työ tehdään osana VNK:n kestävyystarkastelua, jonka avulla koetetaan arvioida myös lasten oikeuksien epäsuoria linkityksiä eri kestävyysasteisiin.

Analyysi ei kata tarkasti kaikkia 45 lasten oikeuksien kohtaa vaan se keskittyy identifioimaan keskeisimpiä riskejä ja mahdollisuuksia. Esimerkiksi haasteita analysoidaan lasten ja nuorten nykyiseen tilanteeseen ja viime aikojen kehityksiin peilaten. Niiden avulla voidaan tehdä skenaarioita siitä, miten haasteet voivat vaikuttaa tulevien vaalikausien aikana laajemmin eri kestävyysiin, mikäli kehityskulkuja ei saada muutettua. Riskien lisäksi analysoidaan keskeisimpiä mahdollisuuksia edistää esimerkiksi lasten oikeuksiin perustuvien toimien avulla laajemmin kestävä yhteiskunnan rakentamista tulevaisuuteen. Näiden riski- ja mahdollisuusanalyysien pohjalta voidaan mahdollisesti myös priorisoida lapsiin kohdistuvia toimia tai jopa muihin kestävyysaasteisiin liittyviä toimia sen mukaisesti, minkälaisia vipuvaikutuskohtia eli asioihin hyvin laaja-alaisesti vaikuttavia kohtia, analyyseissa pystytään identifioimaan.

Toteuttava ministeriö ja yhteistyötahot: VNK yhteistyössä muiden ministeriöiden kanssa

TP 30: Ympäristöpäätöksentekoa koskevien lapsivaikutusarviointien lisääminen

Lapsen oikeuksien komitea suositteli Suomelle, että kotimaisen ilmastoa koskevan lainsäädännön ja suunnitelmien yhteydessä turvataan lasten oikeudet ja otetaan huomioon heidän näkökulmansa sekä arvioitaisiin ilmastopolitiikan mahdollisia vaikutuksia lapsiin, mukaan lukien saamelaislapset ja heidän oikeutensa.

Lisätään ja parannetaan ympäristöllisten, taloudellisten ja sosiaalisten vaikutusten arviointia luonto- ja ilmastopolitiikkaa koskevien suunnitelmien valmistelussa ja toteutuksessa. Etenkin vahvistetaan lapsi-, sukupuoli- ja perus- ja ihmisoikeusvaikutusten tunnistamista ja sen arviointia, miten ehdotetut toimenpiteet vaikuttavat tulevien sukupolvien asemaan ja oikeuksiin. Kohdennetaan viestintää ilmastolainmukaisen ilmastovuosikertomuksesta lapsiystävällisessä muodossa lapsille.

Toteuttava ministeriö ja yhteistyötahot: YM ja muut ilmastopolitiikkaa tekevät ministeriöt

Lasten oikeus tulla kuulluksi ja saada tietoa

Kansallisen lapsistrategian linjaus:

Lasten osallisuus, oikeus tulla kuulluksi ja tiedonsaanti huomioidaan systemaattisesti lapsia joko suoraan tai välillisesti koskevassa päätöksenteossa ja toiminnassa. Lasten näkemysten sisältö ja merkitys yksilöidään päätösten perusteluissa. Varmistetaan, että kaikilla lasten kanssa toimivilla aikuisilla on riittävä ymmärrys ja osaaminen lasten osallisuuden ja toimijuuden tukemisesta.

Lasten osallisuutta, oikeutta tulla kuulluksi ja tiedonsaantia parannetaan entisestään poikkihallinnollisella työskentelyllä ja vahvistamalla hyviä käytäntöjä osaksi rakenteita ja lasten arkea. Työskentelyssä huomioidaan erityisesti ne lapset, joiden näkemykset jäävät tällä hetkellä vähemmälle huomiolle.

TP 31: Digiraati.fi-alustan tunnettuuden lisääminen viestinnän avulla

Osana lapsistrategian toimeenpanoa on kehitetty toimintamallia tukemaan lasten ja nuorten osallistumista yhteiskunnalliseen päätöksentekoon Digiraati.fi-alustan avulla. Lasten osallistumisen tukemiseksi ja erityisesti haavoittuvassa asemassa olevien lasten tavoittamiseksi toimintamallin kehittämisessä on käynnistetty kumppanuuksia lasten parissa toimivien kansalaisjärjestöjen kanssa.

Digiraati.fi-alustan käytön laajentamiseksi on tarpeen lisätä sen tunnettuutta lasten ja nuorten sekä heidän kanssaan työskentelevien toimijoiden (ml. koulut, järjestöt, kunnat, hyvinvointialueet, ministeriöt) parissa kohdennetun, selkeän ja saavutettavan viestinnän avulla. Vahvistetaan hallinnon ja kansalaisyhteiskunnan kumppanuutta erityisesti haavoittuvassa asemassa olevien lasten ja nuorten tavoittamiseksi sekä vuoropuhelun lisäämiseksi lapsia ja nuoria koskevassa päätöksenteossa Digiraadin avulla. Testataan ja kehitetään erilaisia tapoja innostaa lapsia ja nuoria mukaan Digiraatiin.

Toteuttava ministeriö ja yhteistyötahot: OM, OKM, lasten ja nuorten vaikuttajaryhmät, oppilaitokset, kansalaisjärjestöt. Toimenpide tukee myös kansallisen demokratiaohjelman sekä valtakunnallisen nuorisotyön ja -politiikan ohjelman tavoitteita-

TP 32: Lasten osallisuuden ja lasten kuulemisen tehostaminen eri hallinnonaloilla

Osana lapsistrategian toimeenpanoa tehostetaan lasten näkemysten kuulemista eri hallinnonaloilla. Kehittämistyötä tehdään yhteistyössä säädösvalmistelun kuulemisen ja lainsäädännön laadun kehittämisestä vastaavan oikeusministeriön kanssa. Alla on lueteltu joitain esimerkkejä eri hallinnonalojen kehittämistyöstä.

Ympäristöministeriön hallinnonalalla tuetaan ja lisätään lasten osallistumista luontoa koskevaan suunnitteluun ja päätöksentekoon ja seurantaan valtakunnallisella, alueellisella ja paikallisella tasolla. Tuetaan osallistumista varmistamalla, että luonto- ja ilmastopolitiikan suunnittelu- ja päätöksentekoprosessit sekä niihin liittyvä tiedotus ovat esteettömiä ja saavutettavia. Ministeriö pyrkii osallistamaan aiempaa nuorempia lapsia sekä haavoittuviin ryhmiin kuuluvia lapsia kuulemisiin ja vaikutustenarvioinnin tietopohjan keräämiseen. Lisäksi osallistamisessa tullaan käyttämään erilaisia menetelmiä, mukaan lukien taidekasvatukselliset toimet.

Laaditaan alueelliset luonnon monimuotoisuuden toimeenpanosuunnitelmat ELY-keskusten johdolla vuorovaikutuksessa alueen keskeisten toimijoiden kanssa. Pilotoidaan mahdollisimman laajalle joukolle saavutettavia yhteissuunnittelun ja -toiminnan menetelmiä esimerkiksi alueellisten luonnon monimuotoisuuden toimeenpanosuunnitelmien laadinnassa.

Sosiaaliturvauudistusta valmisteleva parlamentaarinen sosiaaliturvakomitea tarkastelee toisella kaudellaan mm. etuuksien ja tukien yksilökohtaisuutta ja perhe- ja ruokakuntakohtaisuutta, elatusvelvollisuuksia ja elatusolettamia sekä vuoroasuvien ja muiden kahdessa kodissa asuvien lasten perheiden ja yksinhuoltajien sosiaaliturvaa. Komitean tehtävänä on tehdä ehdotukset perheiden sosiaaliturvan kehittämiseksi. Toteutetaan hanke lasten kuulemisen, osallisuuden ja vaikutusmahdollisuuksien edistämiseksi sosiaaliturvauudistuksessa sekä lapsivaikutusten arvioimiseksi sosiaaliturvakomitean työssä.

Maa- ja metsätalousministeriö valmistelelee maaseutupoliittista selontekoa. Selontekoa varten koordinoidaan ja järjestetään osallistava prosessi, jossa erityisesti kuullaan eri maaseutualueiden lasten ja nuorten ääniä ja erityisesti pitkien etäisyyksien lasten ja nuorten ääniä. Kansallisen metsästrategia 2035 myötä nuorten metsäneuvoston toiminta ollaan

vakiinnuttamassa osaksi kansallisen metsästrategian toteutusta. Nuorten metsäneuvostoihin osallistuu myös lapsia (14–17-vuotiaita).

Toteuttavat ministeriö ja yhteistyötahot: YM yhteistyössä muiden ministeriöiden kanssa, STM, THL, järjestökenttä, MMM, muut ministeriöt, oppilaitokset

TP 33: Lasten monipuolisten osallistumistapojen kehittäminen

Toimenpiteessä jaetaan tietoa toimivista tavoista lasten ja nuorten osallistumisen tukemiseksi ja tuetaan ministeriöiden valmistelijoita lasten ja nuorten kuulemisten toteuttamisessa. Kokeillaan uudenlaisia, valtakunnallisia lasten ja nuorten osallistumisen ja vaikuttamisen keinoja (esim. lasten ja nuorten kansalaispaneelit, demokratiadelegaatit, deliberatiiviset keskustelut, laajasti lapsia ja nuoria tavoittavat mielipidekyselyt, Erätaukodialogit) lasten ja nuorten kannalta merkittävässä lainsäädäntö- tai muissa hankkeissa. Keskitytään erityisesti eri tavoin haavoittuvassa asemassa olevien lasten ja nuorten osallistumisen vahvistamiseen. Lisätään erilaisten osallistumistapojen tulosten kytkentää hallinnon päätöksentekoprosesseihin ja kehitetään toimintamalleja osallistumisen tulosten vaikuttavuudesta viestimiseksi lapsille ja nuorille.

Toteuttava ministeriö ja yhteistyötahot: OM, muut ministeriöt, lasten ja nuorten vaikuttajaryhmät, oppilaitokset, järjestöt. Toimenpide tukee myös kansallisen demokraatiohjelman sekä valtakunnallisen nuorisotyön ja -politiikan ohjelman tavoitteita.

TP 34: Nuoret, rauha ja turvallisuus –ohjelman toimeenpano

Jatketaan Nuoret, rauha ja turvallisuus: Suomen kansallisen toimintaohjelman (2021–2024) toimeenpanoa. Kansallisessa toimeenpanossa korostuu työ nuorten hyvinvoinnin ja osallistumismahdollisuuksien osalta, erityisesti rauhan ja turvallisuuden kysymyksissä.

Ulkoministeriön koordinoiman toimintaohjelman kansallinen toimeenpano tukee työtä, jota tehdään nuorten turvallisuusuhkien torjumiseksi ja radikalisaation ennaltaehkäisemiseksi. Toimintaohjelmassa tärkeinä radikalisaatiota ja rikollisuutta ehkäisevinä tekijöinä nähdään koulutus, työmahdollisuudet, syrjäytymisen ehkäiseminen ja yhteiskunnallisen osallisuuden vahvistaminen. Toimeenpanossa vahvasti esillä on osallistaminen mm. koulutusten, rauhankasvatuksen, kuulemisten ja inklusiivisuuden kautta. Toimenpiteissä keskitytään myös virheellisen tiedon levittämisen estämiseen sekä nuorten medialukutaidon kehittämiseen. Ulkoministeriön osalta toimeenpano keskittyy kansallisella ja kansainvälisellä tasolla nuorten osallistamiseen ulko- ja turvallisuuspolitiikan kysymysten käsittelyyn, sukupolvien välisten dialogin vahvistamiseen ja tukeen nuorten osallistamiselle rauhanprosesseihin.

Toteuttava ministeriö ja yhteistyötahot: UM, yhteistyössä OKM, OM, PLM, PM, SM, CMC, STM, TEM, YM, sekä useat kansalaisjärjestöt

STRATEGIAN TOIMEENPANO

Rahoitus

Lapsistrategian toimeenpanon rahoitus ja resursointi

Hallitus sopi budjettiriihen yhteydessä 1.9.2022 kansallisen lapsistrategiaryhmän perustamisesta. Lapsistrategiaryhmä sijoitettiin sosiaali- ja terveysministeriön yhteyteen ja siihen on perustettu 1.1.2023 neljä virkaa. Lapsistrategiaryhmä huolehtii virkatyönään yli hallituskausien siitä, että lapsistrategiatyö kiinnittyy pitkäjänteisesti ja tiiviisti valtionhallinnon, hyvinvointialueiden ja kuntien strategiseen suunnitteluun ja päätöksentekoon. Kansallisen lapsistrategian vuosittaista määrärahaa saa käyttää lapsistrategian toimeenpanon koordinaatiosta, arvioinnista, seurannasta ja johtamisesta aiheutuvien kustannusten maksamiseen.

Toimeenpanosuunnitelman toimenpiteiden toteuttaminen tehdään pääosin eri ministeriöiden virkatyönä. Toimeenpanosuunnitelman toimenpiteiden toteuttamiseen käytetään lapsistrategian aiemmalta toimikaudelta jäljellä olevia määrärahoja, jotka ovat käytettävissä vuoden 2024 ajan.

Muu rahoitus, jolla edistetään lapsistrategian tavoitteita

Lapsistrategian tavoitteita edistetään myös muun rahoituksen turvin. Esimerkiksi STEA-avustettu toiminta kohdistuu perheiden, lasten ja nuorten hyvinvoinnin edistämiseen ja osallisuuden vahvistamiseen sekä kohderyhmien edunvalvontaan. Avustuksilla tuotetaan ja jaetaan tietoa lasten oikeuksista ja edistetään niiden toteutumista.

Uudistuva ja osaava Suomi 2021–2027 EU:n alue- ja rakennepolitiikan ohjelman ESR+:n avulla rahoitettavat erityistavoitteet 4.3 lasten, nuorten ja perheiden yhdenvertaiseen osallisuuteen liittyen edistävät osaltaan lapsistrategian tavoitteita.

Toimeenpanosuunnitelman seuranta ja arviointi

Kansallinen lapsistrategia muodostaa pohjan pitkäjänteiselle työlle lapsen oikeuksien toteuttamiseksi Suomessa. Kuten strategian laatinut parlamentaarinen komitea korosti, strategian toimeenpano, seuranta ja arviointi ovat olennaisia tämän tavoitteen toteuttamisessa. Toimeenpanoa, seurantaa ja arviointia toteutetaan laajassa yhteistyössä sidosryhmien kanssa. Strategian toimeenpanolle tulee lisäksi turvata riittävät resurssit.

Lapsistrategian kunkin toimeenpanosuunnitelman laatiminen, toteuttaminen ja seuranta tulee kytkeä huolella valittuihin indikaattoreihin, joilla seurataan yhtäältä strategiassa tehtyjen linjausten ja toisaalta niitä hallituskausittain toteuttavien toimenpiteiden vaikuttavuutta. Toimeenpanon etenemistä tulee myös seurata säännöllisesti ja hallituskausittaisen toimeenpanon vaikuttavuudesta tulee tehdä selkoa.

Onnistuessaan toimenpiteet muodostavat vahvan perustan lapsen oikeuksien edistämiseksi ja niiden toteutumisen seurannalle Suomessa sekä auttavat sovittamaan työtä laajasti yhteen viranomaisten, sidosryhmien ja muiden toimijoiden välillä.